

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DİSİPLİN CEZASI ALAN VE ALMAYAN LİSE
ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK, EMPATİ BECERİSİ VE
ANNE-BABA TUTUMLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Merve EREN**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Güzin Mukaddes SEVİNÇER**

İSTANBUL – 2018

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Merve EREN
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : Disiplin Cezası Alan Ve Almayan Lise Öğrencilerinin Saldırganlık, Empati Becerisi ve Anne-Baba Tutumları Açısından Değerlendirilmesi
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ANA BİLİM DALI** : Psikoloji
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZ TESLİM TARİHİ** : 05/01/2018
- SAYFA SAYISI** : 59
- TEZ DANIŞMANI** : Dr. Öğr.Üyesi Güzin M. SEVİNÇER
- DİZİN TERİMLERİ** : Disiplin Cezası, Saldırganlık, Empati, Anne Baba Tutumu
- TÜRKÇE ÖZET** : Yapılan çalışma sonucunda disiplin cezası almış olan öğrencilerin fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlık ölçeklerinden aldıkları puanların disiplin cezası almamış olan öğrencilerin fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlık ölçeklerinden aldıkları puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığına göre okul başarıları düzeyleri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Ayrıca ceza alan öğrencilerin saldırganlık puanları arttıkça anne babadan algılanan otoriter tutumun da arttığı bulgulanmıştır.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Merve EREN

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DİSİPLİN CEZASI ALAN VE ALMAYAN LİSE
ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK, EMPATİ BECERİSİ VE
ANNE-BABA TUTUMLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Merve EREN**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Güzin Mukaddes SEVİNÇER**

İSTANBUL – 2018

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin/projenin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez/proje olarak sunulmadığını beyan ederim.

Merve EREN

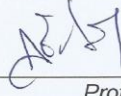
..../..../2018

T.C
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Merve EREN' in "Disiplin Cezası Alan ve Almayan Lise Öğrencilerinin Saldırganlık, Empati Becerisi ve Anne Baba Tutumları Açısından Değerlendirilmesi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Ayten ERDOĞAN

Üye

Dr. Öğr. Üys. Güzin Mukaddes SEVİNÇER
(Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üys. Necmettin AKSOY

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.... / / 2018

Prof. Dr. Nezir KÖSE
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırma; disiplin cezası alan ve almayan lise öğrencilerinin saldırganlık, empati ve algılanan anne baba tutumları açısından değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında İstanbul'un Esenler ilçesinde bulunan Atışalanı Anadolu Lisesi'nde öğrenci olan 101 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada; öğrencilerin kişisel bilgilerini belirlemek amacıyla "Sosyodemografik Bilgi Formu", "Saldırganlık Ölçeği", "Empati Beceri Ölçeği" ve "Anne Baba Tutum Ölçeği" kullanılmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler SPSS(Statistical Package For Social Science) for Windows 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunun değerlendirilmesinde betimleyici istatistiksel analiz yöntemi, ölçeklerden elde edilen puan değerlerinin normal dağılımda olup olmadığını tespit etmek için tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi, niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki fark için Mann-Whitney U testi, ikiden fazla grup durumunda gruplar arası karşılaştırmalarda Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Saldırganlık, empati ve anne baba tutum ölçeklerinden elde edilen puan değerleri arasındaki bağlantıyı tespit etmek için de Spearman Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Sonuçta elde edilen bulguların %95 güven aralığı ve %5 anlamlılığı değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda, ceza alan ve almayan öğrencilerin algıladıkları başarı düzeyleri, saldırganlık alt ölçeklerinden aldıkları puanlar, ceza alan öğrencilerin saldırganlık puanları arttıkça algıladıkları koruyucu ve otoriter anne baba tutumları, ceza almamış öğrencilerin saldırganlık puanları arttıkça algıladıkları koruyucu tutum anlamlı yönde farklılaşmaktadır. Bunun yanında, ceza alan ve almayan öğrencilerin kardeş sayıları, anne baba birliktelikleri, anne ve baba eğitim düzeyi, kim tarafından büyütüldüğü ve ekonomik durumları açısından anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Anahtar Sözcükler: disiplin cezası, saldırganlık, empati, anne baba tutumu

SUMMARY

This research has been brought about to evaluate the high school students, who took the disciplinary penalty or not, in terms of aggression, empathy and perceived parents attitudes. The research has been done among the 101 students from Atışalanı Anatolian High School in Esenler which is a district of İstanbul. “Sociodemographic Information Form”, “Aggression Scale”, “Empathy Skill Scale” and “Parents Attitude Scale” has been used to specify the personal information of students in this survey.

The all data which had been obtained from the research had analyzed by using the SPSS(Statistical Package For Social Science) for Windows 21.0 programme. While evaluating the data, descriptive statistical methods (number, percent, average, standard deviation) were used. Descriptive statistical analysis method for evaluation of personal information form, Kolmogorov-Smirnov one sample test to determine whether the scores obtained from scales show the normal distribution or not, Mann-Whitney U test for difference between two groups at comparison of quantitative data, Kruskal Wallis H test for comparison among the groups in case more than two groups were used. The relation between the scores taken from the aggression, empathy and parents attitude scales was also determined with the Sperman Correlation Analysis. 95% confidence interval and meaningfulness of the obtained findings were evaluated.

As a result of the research, perceived success levels and scores taken from aggression subscales of the both students who took the disciplinary penalty and did not take, perceived protective and authoritative parent attitudes by the students took disciplinary penalty as increasing aggression scores, perceived protective attitude by the students did not take disciplinary penalty as increasing aggression scores differed on meaningful way. Besides that any discrepancy was observed in terms of sibling number, parent togetherness, education level of parents, raised by whom and economic conditions of both students who took disciplinary penalty and did not take.

Keywords: disciplinary penalty, aggression, empathy, parents attitude

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
SUMMARY	II
TABLolar LİSTESİ	VII
EKLER LİSTESİ	IX
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
ARAŞTIRMANIN ÖZELLİKLERİ	4
1.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
1.2.Araştırmanın Problemi	5
1.3.Alt Problemler	5
1.4.Varsayımlar	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
İKİNCİ BÖLÜM.....	7
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1 Disiplin.....	7
2.1.1. Disiplin Kavramının Anlamı ve Önemi.....	7
2.1.1.1. Geleneksel Disiplin	8
2.1.1.2. Pozitif Disiplin	9
2.1.1.3. Onarıcı Disiplin	9
2.1.2.Okullardaki Disiplin Sorunları ve Yaptırımlar	9
2.1.3.Disiplinin Sağlanmasında Rol Oynayan Etmenler	10
2.1.3.1. Öğretmenler ve Öğrenciler Arası İlişki.....	10
2.1.3.2.Yöneticiler.....	11
2.1.3.3. Aile	11
2.2. Saldırganlık.....	12
2.2.1. Saldırganlığın Anlamı	12

2.2.2. Saldırganlık Türleri.....	13
2.2.3. Saldırganlık Kuramları	14
2.2.3.1.İçgüdü Kuramı	14
2.2.3.1.1 Psikanalitik Kuram	15
2.6.1.2. Etolojik Kuram	15
2.2.3.2. Biyolojik Kuram.....	16
2.2.3.3. Engellenme- Saldırganlık Kuramı	16
2.2.3.4. Sosyal Öğrenme Kuramı	17
2.3.Empati	18
2.3.1. Empatinin Tanımı ve Anlamı	18
2.3.2. Empati ile Karıştırılan Kavramlar	20
2.3.3. Empati Kuramları	20
2.3.3.1. Kişilerarası Bir Fenomen Olarak Empati	20
2.3.3.2. Terapötik Bir Araç Olarak Empati.....	21
2.3.3.3. Ölçülebilir Bir Kişilik Eğilimi Olarak Empati.....	22
2.3.4. Empatinin Gelişiminde Aile ve Kültür	23
2.4.Anne Baba Tutumları	24
2.4.1.Anne Baba Tutumları	24
2.4.2. Anne Baba Tutum Çeşitleri	25
2.4.2.1. Otoriter Tutum	25
2.4.2.2.İlgisiz Tutum	25
2.4.2.3. Aşırı İzin Verici Tutum.....	25
2.4.2.4. Tutarsız Tutum	26
2.4.2.5. Aşırı Koruyucu Tutum	26
2.4.2.6. Mükemmeliyetçi Tutum	26
2.4.2.7. Güven Verici - Demokratik Tutum	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	28
YÖNTEM VE TEKNİKLER	28

3.1.Evren ve Örneklem	28
3.2.Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri	28
3.3. Hipotez	28
3.4. Veri Toplama Araçları	28
3.4.1. Sosyodemografik Veri Formu.....	28
3.4.2. Saldırganlık Ölçeği.....	29
3.4.3 Empatik Beceri Ölçeği.....	29
3.4.4. Anne Baba Tutum Ölçeği.....	30
3.5.Verilerin İstatistiksel Analizi.....	31
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	33
BULGULAR.....	33
4.1.Öğrencilerin Demografik Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri.....	33
4.2. ÖğrencilerinSaldırganlık, Empati ve Anne Baba Tutumu Ölçeklerine İlişkin Betimleyici İstatistikleri.....	36
4.3. ÖğrencilerinSaldırganlık, Empati ve Anne Baba Tutumu Kişisel ve Demografik Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	39
4.4. Öğrencilerin Saldırganlık, Empati ve Anne Baba Tutumu Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular.....	41
SONUÇ VE TARTIŞMA.....	46
ÖNERİLER	52
KAYNAKÇA.....	53
EKLER.....	-
ÖZGEÇMİŞ.....	-

KISALTMALAR LİSTESİ

- a.g.e** : Adı Geçen Eser
IT : Enformasyon Teknolojileri (Information Technologies)
M.E.B : Milli Eğitim Bakanlığı

TABLolar LİSTESİ**SAYFA**

Tablo 4.1	: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Disiplin Cezası Alıp Almadıklarına Göre Demografik Özelliklere İlişkin Dağılımı (n=101)	33
Tablo 4.2	: Disiplin Cezası Almış Olan Öğrencilerin Saldırganlık Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı	37
Tablo 4.3	: Disiplin Cezası Almamış Olan Öğrencilerin Saldırganlık Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı	37
Tablo 4.4	: Disiplin Cezası Almış Olan Öğrencilerin Empati Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı	38
Tablo 4.5	: Disiplin Cezası Almamış Olan Öğrencilerin Empati Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı	38
Tablo 4.6	: Disiplin Cezası Almış Olan Öğrencilerin Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı	38
Tablo 4.7	: Disiplin Cezası Almamış Olan Öğrencilerin Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı	38
Tablo 4.8	: Öğrencilerin Disiplin Cezası Alıp Almadığına Göre Grupların Saldırganlık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	39
Tablo 4.9	: Öğrencilerin Disiplin Cezası Alıp Almadığına Göre Grupların Empati Ölçeğinin Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	40
Tablo 4.10	: Öğrencilerin Disiplin Cezası Alıp Almadığına Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	41
Tablo 4.11	: Disiplin Cezası Almış Olan Öğrencilerin Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Öğrencilerin Saldırganlık Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Analizi İle Değerlendirilmesi	42

Tablo 4.12	: Disiplin Cezası Almış Olan Öğrencilerin Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Öğrencilerin Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Analizi İle Değerlendirilmesi	42
Tablo 4.13	: Disiplin Cezası Almış Olan Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Öğrencilerin Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Analizi İle Değerlendirilmesi	43
Tablo 4.14	: Disiplin Cezası Almamış Olan Öğrencilerin Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Öğrencilerin Saldırganlık Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Analizi İle Değerlendirilmesi	44
Tablo 4.15	: Disiplin Cezası Almamış Olan Öğrencilerin Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Öğrencilerin Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Analizi İle Değerlendirilmesi	44
Tablo 4.16	: Disiplin Cezası Almamış Olan Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Öğrencilerin Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Analizi İle Değerlendirilmesi	45

EKLER LİSTESİ

- EK-A :** Esenler Kaymakamlık İzni
- EK-B :** Sosyodemografik Veri Formu
- EK-C :** Saldırganlık Ölçeği
- EK-D :** Empati Beceri Ölçeği
- EK-E :** Anne Baba Tutum Ölçeği

ÖNSÖZ

Araştırmamın her aşamasında bana yol gösteren, bilgi birikimi ve deneyimleriyle bana yardımcı olan değerli hocam, tez danışmanım; Sayın Yrd. Doç. Dr. Güzin Mukaddes SEVİNÇER hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmamın veri toplama sürecinde bana sabır ve samimiyetle yardım eden Esenler Atışalanı Anadolu Lisesi öğretmen ve öğrencilerine teşekkürü borç bilirim.

Son olarak hayatım boyunca aldığım her kararda arkamda duran, maddi manevi desteklerini hiç esirgemeyen anneme ve babama, metinleri gözden geçirme aşamasın-da bana yardımcı olan kardeşime ve gücünü hep hissettiğim en büyük yardımcım eşime sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

İnsanı diğer canlılardan ayıran özellik olarak düşünebilme yetisi kabul edilir. İnsanın düşünebilme yetisi beraberinde onun bizzat kendisinin farkında olması yani benlik algısı, ahlak gelişimi, hayatı anlamlandırabilmesi, bilme isteği ve bunların bir sonucu olarak da çevresini değiştirebilmesi gibi özellikleri de getirir. Dolayısıyla insan, kendini oluşturan biyolojik, sosyal ve psikolojik yönleri ile etkileşim halinde olan biyopsikososyal bir varlıktır diyebiliriz. Biyopsikososyal varlık olarak insan, statik değil dinamik bir canlıdır. Daha açık bir ifade ile insan hayatı boyunca bu söz konusu özelliklerinde değişime sebep olan farklı gelişim dönemlerinden geçerek olgunlaşır ve büyür. Bu süreçte onun biyolojik, sosyal, ve psikolojik yönleri farklı iç ve dış faktörlerden etkilenir ve bu etkileşim insan deneni varlığın oluşumunda son derece etkilidir. İnsan, büyüyüp olgunlaşırken farklı gelişim dönemleri zamanla belirli özellikleri göz önünde bulundurularak sınıflandırılmıştır. Bu dönemler; bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılıktır. Her bir dönem kendi içerisinde önem arz etmekle birlikte özellikle ergenlik dönemi biyopsikososyal, yani hem biyolojik hem psikolojik hem de sosyal açıdan bir geçiş dönemi olduğu için en çok araştırılan dönemdir.¹

Ergenlik, çocuksu tutum ve davranışların yerini yetişkin tutum ve davranışlarının aldığı, 11-12 yaş ile 21-22 yaş aralığını kapsayan yaklaşık 8-10 yıl süren bir gelişim dönemidir. Bu dönem, çocuklukla yetişkinlik arasında sosyal açıdan statü karmaşasının, biyolojik açıdan gelişim ve değişimlerin, psikolojik açıdan duygusal karmaşanın yaşandığı bir dönemdir. Ergenlik dönemi fiziksel görünüş, sağlık sorunları, karşı cinsle ve toplumsal ilişkilerde ortaya çıkan sorunlar gibi pek çok problemin yaşandığı ve çözüm arandığı bir dönemdir.² Bu dönem bir biyopsikososyal korelasyonun bileşkesi olması nedeniyle, yani üçlü yapının her bireyde aynı anda ve eşit oranda değişip dönüşmesi mümkün olmadığı için, bireysel farklılıklar barındırır ve her ergende farklı yaşanır.

Ergen için çocukluktan yetişkinliğe geçiş "kimlik krizi" deneni bir problemi de su yüzüne çıkarmaktadır.. "Buzaman içerisinde birey, içinde yetiştiği ailede, çevrede, bulunduğu grupta ve toplumda amacını, beklentisini, hislerini, düşüncelerini, inançlarını, tutum ve davranışlarını belirleme çabası içerisinde olur. Kim olduğunu,

¹ Muhammed Çiftçi, Disiplin Cezası Alan ve Almayan Lise Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yetenekleri, Bilişsel Çarpıtmaları ve Empatik Becerilerinin Karşılaştırılması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2008, s.1 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**)

² Elizabeth Hurlock, "Ergenlikte Beden Gelişimi" (ed. Bekir Onur), **Ergenlik Psikolojisi**, Taş Kitapçılık, Ankara, 1985; aktaran Cengiz Poyraz "Fiziksel Gelişim" (ed. Armağan Yıldız), **Gelişim Psikolojisi**, Nobel Yayıncılık, İstanbul, 2010. S.81

gelecekte ne olacağını, kimlere, nelere inanacağını, çeşitli konular ve karşılaşacağı problemler karşısında ne düşünüp nasıl davranacağını bulmaya çalışır."³ Bunun yanı sıra cinsiyet, akademik başarı, anne ve babanın tutumu, anne babanın eğitim düzeyi ve kişiler arası ilişkiler gibi faktörler, ergenin okul ortamında mevcut kimlik krizini tetiklemekte ve saldırgan davranışlara eğilimi arttırabilmektedir.

Ergenlik dönemindeki bireyler, bireysel zorluklar yaşarken bu dönemde gençlerden beklenen bazı gelişim görevleri de vardır. Havighurst'a göre bu görevleri şöyle sıralayabiliriz;

1. Toplumsal sorumluluk alma isteği duyma
2. Erkeksi veya kadınsı sosyal role tam olarak erişme
3. Bedenini kabul ederek etkili şekilde kullanma
4. Ahlak sistemi, ideolojiler, kendine has değerler sistemi kazanma
5. Mesleğini seçme
- 6 .Cinsel olgunluğa erişme
7. Duygusal bağımsızlığı kazanma ⁴

Ergenin çevresindeki kişilerdeki bu gelişim görevlerinin başarılması beklentisi, ergenin bütün enerjisini bu beklentiyi karşılamak için harcaması, karşılaştığı farklı zorluklar, akran grubu içinde kahraman olma isteği, yetişkinlere karşı sahip oldukları olumsuz tutumlar okulda ve sınıfta ergenin öğretmene karşı gelmesine ve okul kurallarına uygun olmayan davranışlarda bulunmasına sebep olabilir.⁵ Buna karşılık kamusal alanda varlık gösteren ve kamusal düzeni sağlamayı esas alan bir yapı olarak ortaöğretim kurumlarında sağlanmaya çalışılan bu düzen, öğrencilerin kurallara aykırı davranışlarının cezalandırılıp, başarılarının ödüllendirilmesi "M.E.B Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği" doğrultusunda yapılmaktadır.

Disiplin, çocuğun gelişiminde büyükler tarafından planlanan bir yaşam düzenini ifade eder. Disiplinin ilk verilmeye başlandığı yer ailedir. Anne be baba olmanın ilk sorumluluğu çocuklarda benlik kontrolünü oluşturmak ve çocukların disiplini bir çeşit karar olarak nitelendirmelerini sağlamaktır. Kalabalık ailelerde bile ebeveynlerin gün içinde en az 5 dakika çocuklarıyla birebir ilgilenmesi gerekir.⁶Eğer çocuk ailede ihtiyacı olan ilgi ve sevgiyi görürse dışarıya yönelmez. Kardeş sayısının az olması ailenin çocuklara olan ilgisini ve onlarla geçirdikleri zamanı arttırmaktadır. Ailede ilgi ve sevgiden mahrum olan çocukların ergenlik döneminde ve okul

³Özcan Köknel, **İnsanı Anlamak**, Altın Kitaplar, İstanbul, 2005, s.265

⁴ Havighurst Gelişim Görevleri, <https://gelisimveogrenme.files.wordpress.com/2010/02/gelisim-gorevleri.pdf> (Erişim Tarihi: 19.04.2017)

⁵ Çiftçi, a.g.e., s.5

⁶Haluk Yavuzer, **Ana Baba ve Çocuk**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010, s.36

hayatında sorunlar yaşayacakları öngörülür. Ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel durumunun düşük olması, eğitim anlayışının yanlışlığı çocukların suç işleme oranını arttırmaktadır. Bununla birlikte ergene aile yapısının ortadan kalktığını, dolayısıyla düzenin ortadan kalktığını düşündüren bir olgu olarak anne-babanın boşanması da en çok çocuklara zarar verir.⁷

Çocukların diğer insanlarla ve girdiği ortamlarda kurduğu ilişkinin nasıl olacağı, onun toplumsallaşmasına bağlıdır. Çocuk ailede başlamak üzere arkadaş ve okul çevresinde sosyalleşmesini sürdürür ve topluma uyum sağlar. Bu süreç içerisinde aile başta olmak üzere çocuğun çevresiyle yaşadığı olumsuz durumlar, onun topluma uyumunu zorlaştırır.⁸ Bu yüzden çocukların uyumlu birer birey olabilmeleri için aileye ve okullara büyük görev düşmektedir. Örgün eğitim kurumlarında bu görevin yerine getirilmesinde okul-aile ilişkilerine, rehberlik hizmetlerine ve disiplin uygulamalarına önemli roller düşmektedir. Dolayısıyla öğrencilere istenilen davranışların kazandırılması ve istenmeyen davranışların önlenmesinde, aileden sonra, okulun disiplin anlayışının son derece önemli rolü vardır.⁹

Bu çalışmanın amacı disiplin cezası alan ve almayan lise öğrencilerinin saldırganlık, empati becerisi ve algılanan anne baba tutumu açısından aralarında anlamlı bir fark olup olmadığıdır. Bunun yanında ceza alan ve almayan öğrencilerin sosyo-demografik açılardan ne derece farklılaştığına da bakılacaktır.

⁷ Kemal Aktaş, Disiplin Soruşturması Açılan Öğrencilerin Aile Profilleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2009, s.1(**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

⁸Aynur Yılmaz, Suça Yönelmiş ve Yönelmemiş 14-18 Yaş Arası Ergenlerin Empati Düzeylerinin ve Ana Baba Tutumlarının İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 2009, s.1(**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

⁹ Çiftçi, a.g.e., s.6

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ÖZELLİKLERİ

1.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Disiplin, bireyin zorla değil kendi isteğiyle ve bilinçli olarak kurallara uygun davranma eğilimidir. Son yıllarda okullarda yaşanan disiplin sorunları da üzerine düşülmesi gereken önemli bir konu haline gelmiştir. Disiplin suçlarının sebeplerine baktığımızda birçok etkenden bahsedebiliriz. Bunların başında; öğrenci, öğretmen, aile ve okullardaki eğitim programları gelmektedir.

Çocukların disiplinli davranmasında öncelikle aileye sonrasında öğretmenlere büyük bir görev düşmektedir. Çocuklar dünyaya geldiklerinde toplumsal kurallar hakkında hiçbir bilgiye sahip değildir. Ebeveynler çocuklarına toplumsal ve ahlaki kuralları öğretip, onlara yapıp yapmayacakları şeyler hakkında yol göstermelidirler. Anne baba çocuğa bu kuralları öğretirken onlarla sağlıklı iletişim kurmalı, baskıcı bir tavır sergilememelidir. Çocuğa her şeyi sebep sonuç ilişkisi ile anlatmak, ev içerisinde kural koyarken onların da fikrini almalıdırlar. Bu durumda çocuklar kendilerini kurala uymak zorunda hissetmekten ziyade, sorumluluk bilinci içerisinde kurallara uyma eğiliminde olacaklardır. Bu sorumluluk bilinci çocuk okula başladığında da devam edecektir. Sağlıklı bir disiplin eğitimi almış olan çocuklar, okul ortamında da paylaşımcı, iş birliği içerisinde ve etkili iletişim kurabilen bireyler olacaklardır.

Bu çalışmada da öncelikli olarak disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin saldırganlık, empati ve algılanan anne baba tutumları karşılaştırılmıştır. Literatüre bakıldığında, disiplin cezası almış ve almamış öğrencilerin empati düzeylerinin farklı değişkenlerle karşılaştırıldığı fakat saldırganlık ve anne baba tutumları açısından bir karşılaştırma yapılmadığı görülmüştür. Bu sebeple çalışmanın literatüre önemli bir katkısının olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı disiplin cezası alan ve almayan lise öğrencilerinin saldırganlık, empati becerisi ve algılanan anne baba tutumu açısından aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını araştırmaktır. Bunun yanında ceza alan ve almayan öğrencilerin sosyo-demografik açılarından ne derece farklılaştığı; iki grubun da kendi içinde ölçekler arasındaki ilişki ve öğrencilerin genel olarak sosyodemografik özellikleri ile saldırganlık, empati ve anne baba tutumları arasındaki ilişki de incelenecektir.

1.2.Araştırmanın Problemi

Disiplin cezası alan ve almayan lise öğrencilerinin saldırganlık, empati becerisi ve algıladıkları anne baba tutumları açısından aralarında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3.Alt Problemler

1. Disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

2. Disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

3. Disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin kardeş sayıları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

4. Disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin anne baba birliktelikleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

5. Disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin birlikte yaşadıkları kişiler arasında anlamlı bir fark var mıdır?

6. Disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin büyütüldükleri kişi açısından aralarında anlamlı bir fark var mıdır?

7. Disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin annelerinin eğitim durumu arasında anlamlı bir fark var mıdır?

8. Disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin babalarının eğitim durumu arasında anlamlı bir fark var mıdır?

9. Disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin ekonomik durumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

10. Disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin başarı algıları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

11. Disiplin cezası alan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar ile anne baba tutum ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?

12. Disiplin cezası almayan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar ile anne baba tutum ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?

13. Disiplin cezası alan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar ile empati beceri ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?

14. Disiplin cezası almayan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar ile empati beceri ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?

15. Disiplin cezası alan öğrencilerin empati beceri ölçeğinden aldıkları puanlar ile anne baba tutum ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?

16. Disiplin cezası almayan öğrencilerin empati beceri ölçeğinden aldıkları puanlar ile anne baba tutum ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.4.Varsayımlar

1- Araştırmada kullanılan örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

2- Araştırmaya katkıda bulunan öğrencilerin Sosyodemografik Veri Formunu, Empati Beceri Ölçeğini, Saldırganlık Ölçeğini ve Ana Baba Tutum Ölçeğini samimi ve içtenlikle cevapladıkları varsayılmıştır.

3- Araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formunun öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini; Saldırganlık Ölçeğinin saldırganlık düzeylerini; Empati Beceri Ölçeğinin öğrencilerdeki empatik beceri düzeyini; Ana-Baba Tutum ölçeğinin de öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumlarını ölçtüğü varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1- Bu araştırma 2016-2017 eğitim ve öğretim yılı içerisinde sadece Esenler Atışalanı Anadolu Lisesi'nde okuyan 10,11 ve 12. sınıf öğrencilerinden 50 disiplin cezası almış 51 disiplin cezası almamış öğrenci olmak üzere toplam 101 kişi üzerinde yapılmıştır.

2- Araştırmada elde edilen bulgular, Saldırganlık Ölçeği, Empati Beceri Ölçeği, Anne Baba Tutum Ölçeği ve Sosyodemografik Veri Formu ile sınırlıdır.

3- Bu araştırma M.E.B. Disiplin ve Ceza Yönetmeliği'nde yer alan suç ve cezalar ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Disiplin

2.1.1. Disiplin Kavramının Anlamı ve Önemi

Türk Dil Kurumu Genel Türkçe Sözlük'e göre disiplin, bir topluluğun yasalarına ve düzenle ilgili yazılı ve yazısız kurallarına titizlik ve özenle uyması durumudur. Kişilerin içinde yaşadıkları topluluğun genel düşünce ve davranışlarına uymalarını sağlamak amacıyla alınan önlemlerin bütünüdür.¹⁰

Ada ve Çetin'e göre disiplin, çoğunlukla kural ve yönetmeliklere uygun sergilenen düzen ve gösterilen davranış ya da eğitimle elde edilen davranışlardır. Toplumdaki düzenin sağlanması için, örgütlerin ve kurumların işleyişlerini düzenli olarak devam ettirebilmeleri gerekir. Bu düzenin gerçekleşebilmesi için de kendilerine özgü kuralları olması gerekir. Bu kurallar yazılı veya yazısız olabilir. Bu düzene uyum sağlamak için de disiplin kuralları oluşturulur.¹¹

Genellikle aileler ve çocuklar disiplin kelimesini anne babanın çocuğuna ya da öğretmenlerin öğrencilerine terbiye vermek amacıyla yaptıkları baskıcı ve kural koyucu davranışlar olarak bilirler. Bu yanlış bir görüştür. Etkili bir disiplinden bahsedebilmek için aile ve çocuk arasında, öğretmen ve öğrenci arasında bir uyum olması gerekir. Disiplin, birilerini kontrol altına almaya çalışma olarak düşünülürse olumlu sonuçlar ortaya çıkmayacaktır. Anne babaların ve öğretmenlerin yapması gereken şey çocuklara bunu başarmaları için yardımcı olmaktır. Disiplinin sağlanması sadece çocukla ilgili de değildir. Bunun başarılması için aile, öğretmen ve çocuk arasında iş birliği sağlanmalıdır.¹²

Boyacı'ya göre disiplin, eğitim ve öğretimin verildiği kurumlarda, öğrencilerden beklenen davranışları kazanmalarına ilişkin olarak ortaya koyulan ilkeler, kurallar ve düzenlemelere uygun davranmadır. Disiplin, başkalarını kontrol altına almaya çalışmak değildir.¹³ Okullardaki disiplinin öğrenciyle, yöneticiyle ve öğretmenle ilgili olmasının yanında, öğrenci üzerinde etkili olan bütün etmenler, rehberlik hizmetleri gibi faktörler de okul disiplini üzerinde etkilidir. Öğrenciyi etkileyen etmenler deyince

¹⁰Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sayfası, www.tdk.gov.tr , (Erişim tarihi: 17.11.2015)

¹¹Sefer Ada ve Münevver Ölçüm Çetin, Eğitim ve Öğretim Ortamında Disiplin Nedir?, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006, s.3-4

¹² Tony Humphreys, **A Different Kind Of Discipline**, Çev.Berat Çelik, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2003, s.12-16

¹³Adnan Boyacı, Sınıf İçi Disiplin ve Disiplin Modelleri, <http://www.academia.edu.tr>, s.8-9, (Erişim Tarihi:17.11.2015)

de aile ve toplum değerleri, öğrenciye sunulan olanaklar ve modeller akla gelmektedir.¹⁴

Onur'a göre disiplin, çocuğun gelişiminde ailesi tarafından oluşturulan bir yaşam düzenidir. Çocuk, dünyaya geldikten sonra belli bir süre kendi ihtiyaçlarını karşılayamaz ve kendi kararlarını veremez. Bu süreçte aileçocuk üzerinde denetim kurabilmek için belli kurallar koyar. Ama önemli olan çocuğun bu kurallara uymayı öğrenmesi değildir. Çocuk aileden bağımsızlaşmayı ve bilinçli olarak bu kurallara uymayı da öğrenmelidir.¹⁵

Humphreys'e göre disiplin, başkaları ile iletişime kapalı, saldırgan ya da engelleyici tepkilere maruz bırakılmış insanların haklarını korumaya yöneliktir. Bu koruma mekanizmalarına evlerde, okullarda, iş yerlerinde ve toplum içinde ihtiyaç vardır.¹⁶

2.1.1.1. Geleneksel Disiplin

Geleneksel disiplin, okullarda öğrencilerin istenmeyen davranışlarına yöneticilerin, öğretmenlerin ve ailelerin bir şekilde tepki göstermesi olarak açıklanabilir. Yani disiplin bir ceza olarak algılanır, davranış gerçekleşikten sonra düzeltilmeye çalışılır. Halbuki çağdaş yaklaşım olumsuz davranış ortaya çıkmadan bunu önlemeye dönük bir yaklaşımdır.¹⁷

Uzun yıllardır anne babalar, öğretmenler ve din adamları çocukları korkutma ve baskı yoluyla disipline etmeye çalışmışlardır. Fakat bu durum çocuklar üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Çocukların eğitsel, duygusal, sosyal gelişimlerine zarar vermektedir.¹⁸ Kendini tehdit altında hisseden çocuklar biyolojik dürtüleriyle karar verirler. Bu durum zamanla onları problemleri yapıcı şekilde çözemeyen, değişikliklerden rahatsız olan, anlık tepkileri olan bireyler haline getirir.¹⁹ Geleneksel disiplin anlayışıyla cezalandırılan bir öğrenci, bundan ders çıkarmak yerine cezalandırılan kişiye karşı bir kin duyar ve çocuk bunu çevresine, ailesine, öğretmenlerine de yansıtır.²⁰

¹⁴ Pınar Sarpkaya, "Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Velilere Göre Resmi Liselerdeki Öğrenci Disiplin Sorunlarının Nedenleri", **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2007(2), 110-121, s.111

¹⁵ Bekir Onur, Disiplin Kavramı,, **Eğitim ve Bilim**, 1979,25-33, s.25

¹⁶ Tony Humphreys, Çev.Berat Çelik, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2003, s.17

¹⁷ Süleyman Başlar, Okullarda Disiplin, <http://www.hurriyet.com.tr/okullarda-disiplin-27275295>, (Erişim tarihi: 17.11.2015)

¹⁸ Humphreys, a.g.e., s.9-10

¹⁹ Yasemin Yusufoff, **Bebeklikten Ergenliğe Pozitif Disiplin**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s.18

²⁰ Abbas Türnüklü, Onarıcı Disiplin, Ekinoks, Ankara, 2006, s.4

2.1.1.2. Pozitif Disiplin

Pozitif disiplin, çocukların kendi hareketlerini kontrol edebilmelerine ve problemlerini çözmelerine yardımcı olan bir yönetim tekniğidir. Pozitif disiplinin yaşandığı okullarda öğrenciler kendilerini daha güvende hissederler, yaptıkları hataları görüp bunları öğrenme fırsatı yakalarlar. Böyle ortamda öğrenciler iş birliği içinde çalışmayı öğrenirler.²¹ Disiplinin yalnızca öğretmen ve öğrencilerle ilgili olduğu fikri de yanlış bir fikirdir. Disiplin aynı zamanda aileleri de ilgilendirir. Hatta bu durum onlar için bir sorumluluktur. Çünkü çocuklar yetişkinlerden gördüklerini öğrenirler. Bu yüzden öğretmenlerin ve ebeveynlerin pozitif bir disiplin yaratmada birlikte hareket etmeleri gerekir. Bu birliktelik başarılı bir disiplinin bel kemiğidir.²² *"Pozitif disiplin yöntemleriyle eğitilen çocuklar sorumluluk duygusuna sahip, dürtülerini kontrol edebilen, yanlışlarından öğrenen, mutlu, iletişime ve işbirliğine açık bireyler olarak büyür. Pozitif disiplin uygulayan anne ve babalar, çocukları ile daha az sorun yaşar ve onlara zarar verecek riskli davranışlardan kaçınır."*(Wolfe 1988)²³

2.1.1.3. Onarıcı Disiplin

Zehr, yaşadığımız sorunlara ve çatışmalara hangi "lens" ile baktığımızın önemli olduğunu söyler. Kullanılan lens, yaşanan sorunların nasıl çözüme kavuşturulacağını da etkiler. Şiddete ve suça nasıl bakacağımız, bizim hangi lensi seçeceğimizi de etkiler. Zehr, iki tür lensin olduğunu söyler, bunlar cezalandırıcı ve onarıcı lenslerdir. Cezalandırıcı lense göre suç, okuldaki kuralların çiğnenmesidir. Onarıcı lense göre suç ise kişiler arası ilişkiye zarar veren davranışlardır. Onarıcı lenste amaç ilişkileri birlikte onarmaktır.²⁴

2.1.2. Okullardaki Disiplin Sorunları ve Yaptırımlar

M.E.B Orta Öğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği'ne göre kabul edilemeyen davranışlar şunlardır:

1. Sözlü zarar verme
2. Fiziksel zarar verme
3. Eşyalara zarar verme
4. Sınıftan ve okuldan izinsiz olarak ayrılma
5. Başkasının eşyasını ve alanını izinsiz olarak kullanma
6. Yanıltma ve izinsiz olarak öğrenci çalışmalarını kullanma

²¹ Ada ve Ölçüm Çetin, a.g.e, s.9

²² Humphreys a.g.e, s.12-13

²³ Yusufoff, a.g.e, s.19

²⁴ Türnüklü, a.g.e, s.5-7

7. Kopya
8. Yazılı değerlendirmelere katılmama
9. Yabancı madde
10. IT- Pornografi
11. Yangın alarmına basma
12. Okul kıyafetlerine aykırı giyinme

Yaptırımlar ise şunlardır:

1. Kabul edilmeyen öğrenci davranışlarında yaptırımlar öğrenci ve veli görüşmesinden başlanarak uygulanır.
2. Davranışın türüne ve derecesine göre M.E.B. Disiplin Yönetmeliği hükümleri uygulanır. Bu hükümler şunlardır:

MADDE 163(1) Öğrencilere, disiplin cezasını gerektiren davranış ve fiillerinin niteliklerine göre;

- a. Kınama,
- b. Okuldan kısa süreli uzaklaştırma,
- c. Okul değiştirme,
- ç. Örgün eğitim dışına çıkarma cezalarından biri verilir.²⁵

2.1.3. Disiplinin Sağlanmasında Rol Oynayan Etmenler

2.1.3.1. Öğretmenler ve Öğrenciler Arası İlişki

Öğretmenlerin okuldaki görevlerinden biri de disiplini sağlamaktır. Disiplin sorunlarının ortaya çıkmasında öğrenci kadar öğretmenin de etkisi olabilir. Öğretmenler böyle bir durumda yaptığı yanlışları kabul etmelidir.

Öğretmenlerin okul ve sınıf içinde disiplini sağlamaları için yapmaları gereken davranışlar ise şunlardır:

1. Öğretmen, öğrencinin kendisine karşı pozitif bir düşünce geliştirmesi için onun kendini tanımasını, güç ve yeteneklerinin farkına varmasını sağlamalıdır.
2. Öğrencinin başkalarıyla sağlıklı ilişki ve bağlar geliştirmesine yardımcı olmalıdır.
3. Öğrencinin bağımsız olarak yaptıklarını desteklemeli ve teşvik etmelidir.
4. Öğrencilerin çatışmaya girdiği dengesiz durumları anlatmasını sağlamalıdır.

²⁵M.E.B Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği, mebk12.meb.gov.tr/meb.../21104702_08023339_odulvedisiplinyonetmeli.pdf, s.3-7 (Erişim tarihi: 15.11.2016)

5. Öğrencilerin tam bir değerlendirme ve algılama geliştirmelerine yardımcı olmalıdırlar.
6. Öğrencilerin olaylara karşı duyarlı olabilmelerini ve bunu da dışı vurabilmelerini teşvik etmelidir.²⁶

Öğrenciler disiplinsiz davranışların yanında aslında birçok disiplinli davranış da sergilerler. Öğretmenlerin bu olumlu davranışları görüp öğrenciyi ödüllendirmesi gereklidir. Çünkü ödül, disiplinli davranışın artmasını sağlarken bir taraftan da istenmeyen davranışların azalmasını sağlayacaktır.

Öğretmen ve öğrenci arasındaki bir diğerköprü de koşulsuz sevgidir. Öğretmen öğrenciyekarşı sevgisini hissettirmelidir.²⁷

2.1.3.2.Yöneticiler

Bursalıoğlu' na göre bir yöneticinin en önemli görevi elinde bulunan kaynakları en doğru biçimde kullanmasıdır. Okul yöneticisi, okul içinde dışındaki eğitim ve öğretim çalışmalarının koordinasyonunu sağlarken elindeki maddi ve insani kaynakları bir araya getirebilmeli, yönetime ilişkin kararlar verirken öğretmen, öğrenci, personel arasında bütünleştirici bir rol oynamalı; okul yönetiminde geçmişten çok geleceğe yönelik çözümler üretebilmelidir.²⁸

2.1.3.3. Aile

Aile, insanın içine doğup büyüdüğü, ondan etkilendiğı, oradan deneyim kazandığı yerdir. Birey aile içinde kişiliğini oluşturur ve bu kişilik onun toplum içindeki davranışlarını etkiler. Ailenin birey üzerindeki etkisi yaşamının sonuna kadar devam eder.

Okulda yaşanan disiplin sorunlarının temelinde de ailede kazandığı bu kişilik özelliklerinin etkisi büyüktür. Çocuğu eğitmek zordur ve sabır gerektirir. Ailenin görevi, bu işlevi en iyi şekilde yerine getirebilmektir.²⁹

Anne babalar disiplinli davranma konusunda kendilerinden çok az, çocuktan çok şey beklerler. Fakat çocuğun sergilediğı istenmeyen ve disiplinsiz davranışların temelinde aile olduğunu düşünmezler. Anne ve babalar çocuğun davranışlarıyla ilgili ne ekerlerse onu biçerler.³⁰

²⁶ Ada ve Ölçüm Çetin, a.g.e, s.81-85

²⁷ Humphreys, a.g.e, s.185-186

²⁸ Humphreys, a.g.e, s.86-91

²⁹ Humphreys, , a.g.e., s.91-92

³⁰ Ada ve Ölçüm Çetin,, a.g.e, s.22

2.2. Saldırganlık

2.2.1. Saldırganlığın Anlamı

Saldırganlık, bir yöne doğru hareket etmek anlamına gelen Latince kökenli olan “aggression” sözcüğünün karşılığıdır. Tıpkı öfkede olduğu gibi saldırganlıkta da engellenme söz konusudur. Saldırganlığın dışarı yansımaları, bastırılmış duyguların açığa çıkması değil, öfkenin harekete ve eyleme dönüşmesidir.³¹

Budak, saldırganlığı “öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmayı, ona engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranış “ olarak tanımlamaktadır³²

Cüceloğlu'na göre saldırganlık, kişinin davranışlarının engellenmesi, önüne geçilmesi durumunda ortaya çıkan tepkilerden biridir. Bu saldırgan davranışlar bazen engellenmeye neden olan durumu ortadan kaldırırken bazen de bu durumu daha da kötüleştirebilir.³³

Krahé ise saldırganlığı “psikolojik sağlık ve mutlulukla ilişkili olmayan olumsuz ya da anti sosyal davranış “ olarak tanımlamaktadır.³⁴

Hollin'e göre saldırganlık, başka insanları yaralamak ya da onlar izlerinde avantaj sağlamak niyetiyle yapılmış bir davranıştır.³⁵

Bir diğer tanıma göre saldırganlık, bir kişinin diğer bir kişiye zarar verme amacıyla yaptığı herhangi bir davranıştır.³⁶

Kirsh ise diğerlerinden daha kapsamlı bir tanım yapmıştır. Ona göre saldırganlık “ fiziksel, sözel, psikolojik ya da duygusal olan, diğer bir insanı fiziksel, duygusal ya da psikolojik olarak zarar verme niyetiyle yapılan davranıştır. “³⁷

Bir açıklamaya göre saldırganlık, kişinin kendisini korumak için sağlıklı yoldan kendini ortaya koyması olabileceği gibi, yıkıcı davranışlarda olduğu gibi zarar verici ve olumsuz da olabilir. Saldırganlığın hedefi tek bir kişi olabileceği gibi, genelleşerek fiziki çevre, kurumlar ya da kişinin kendisi de olabilir. Saldırganlığın dışı vurumu sadece şiddet olarak da gözlemlenmeyip, kişinin mizacına göre farklılık gösterebilir. Mesela eleştiri, pasif direniş, birisine yardım etmeyi reddetme de saldırganlık olarak değerlendirilebilir. Ancak bugün saldırganlık bu olumsuz değerlendirmeler yanında

³¹Özcan Köknel, **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**, Altın Kitaplar Yayın Evi, İstanbul, 1985, s.157-158

³²Selçuk Budak, **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2001, s.648

³³Doğan Cüceloğlu, **İnsan ve Davranışı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 14. Basım, 2006, s.312-313

³⁴Barbara Krahe, **The Social Psychology of Aggression**, Psychology Press, Hove, 2001, s.10

³⁵Clive R. Hollin, “ Contemporary Psychological Research into Violence: An Overview”, **Violence in Society**, Ed. Pamela J. Taylor, Royal College of Physicians of London, London, 1993, s.56

³⁶Craig A. Anderson and Brad J. Bushman, “Human Aggression”, **Annual Review of Psychology**, 53: 27-51, 2002, s.28

³⁷Steven J. Kirsh, **Children, Adolescents and Media Violence: A Critical Look at the Research**, Sage Publications, London, 2006, s.10

kendini ortaya koymak, haklarını savunmak gibi olumlu anlamları ile de tanımlanmaktadır.³⁸

Bu açıklamaya benzer olarak Taylor'da Saldırganlığın daha kapsamlı bir kavram olduğunu ve kararlılık fikrinden ayrı olmayan hemen hemen bütün pozitif özellikleri de kapsayacak şekilde tanımlandığı belirtir.³⁹

Freud'a göre insan doğuştan yaşam ve ölüm içgüdüleri ile dünyaya gelir. Ölüm içgüdü, yıkıcı bir dürtüdür. Bu içgüdü dışarı yönelirse kişi başkalarını yıkıma uğratma eğiliminde olacaktır. Bu eğilim de saldırganlıktır. Saldırganlık, insanın biyolojik yapısından kaynaklanan kesintisiz bir uyarıdır.⁴⁰

Lorenz'e göre ise saldırganlık, dışarıdan gelen uyarıcılara karşı verilen bir tepki değil, insan içinde derinlerde gömülü, ortaya çıkmaya çalışan bir enerjidir.⁴¹

Saldırganlığın değerlendirilmesi, kişiye, kültüre ve zamana göre değişiklik gösterebilir. Kişi kendini bilmeden gereksiz hedef ve niyetler içerisine girerse, bu hedeflerin gerçekleşmediği durumlarda kendisini engellenmiş kabul edip saldırgan davranışlar gösterebilir. Böyle insanlar kendilerine karşı olan her tutumu engelleme sayarlar ve davranışları hemen saldırganlığa dönüşebilir. Savaş dönemlerinde ise saldırganlık, insanın yaşadığı vatanını ve insanlarını korumak için gerekli bir eylemdir. Bir toplumun yaşamını devam ettirmesi için saldırganlığın gerekli olduğu sürece de onu zararlı bir davranış olarak değerlendirmek oldukça güçtür.⁴²

2.2.2. Saldırganlık Türleri

Kirsh, fiziksel ve ilişkisel olmak üzere iki saldırganlık türünden bahseder. Fiziksel saldırganlık, bir kişinin çevresi ile olan ilişkilerine zarar verme ve bir gruba dahil olmasını engelleme olarak açıklanabilir. İlişkisel saldırganlık ise dolaylı davranışla ortaya çıkar ve sözel saldırganlığın bir biçimidir. Bu saldırganlığın neden olduğu psikolojik zarar derin yaralar oluşturur.⁴³

Fromm'da iki farklı saldırganlıktan bahsetmenin doğru olacağını söyler. Bunlar savunucu ve yıkıcı saldırganlıktır. Savunucu saldırganlık, yaşamsal tehdit altında kalındığında ortaya çıkan, insanda ve bütün hayvanlarda kalıtsal olarak programlanmış bir saldırganlıktır. Tehdit yok olduğunda saldırganlıkta ortadan kalkar.

³⁸ Budak, a.g.e. , s.648-649

³⁹ Pamela J. Taylor, "Violence as A Health Issue", **Violence in Society**, . Pamela J. Taylor, Royal College of Physicians of London, London, 1993, s.2

⁴⁰ Erich Fromm, **İnsanda Yıkıcılığın Kökenleri**, Payel Yayınevi, İstanbul, 2011, s.35

⁴¹ Fromm, a.g.e., s.38

⁴² Köknel, a.g.e., s.157-158

⁴³ Kirsh, a.g.e., s.10-11

Yıkıcı saldırganlık ise, insana özgüdür, hiçbir amacı yoktur, doyurulması yoğun susamışlıkla olasıdır.⁴⁴

Cüceloğlu, uyuma götürücü –uyumu bozucu ve yer değiştirmiş saldırganlık türlerinden bahseder. Uyuma götürücü saldırganlıkta, kişinin yaptığı saldırgan davranış sonucunda önünde engel kalkar ve kendisine uyumlu bir ortam yaratılır. Uyumu bozucu saldırganlıkta, akla yatkın hiçbir sebep yoktur, kişi önündeki engeli kaldırmak için saldırgan davranışta bulunur fakat bu davranış sorunu gidermeye yardımcı olmaz. Yer değiştirmiş saldırganlıkta ise kişi ortaya çıkan kızgınlığını başka bir hedefe yönlendirir.⁴⁵

Wiehe, Buss 'un (1971) saldırganlığı iki kısma ayırdığını aktarmaktadır. Bunlar düşmanlık içeren ve araçsal saldırganlıktır. Düşmanlık içeren saldırganlık, diğer bir kişiyi yaralama yada ona zarar vermek amacıyla yapılan davranıştır. Araçsal saldırganlıkta ise amaç kişiye zarar vermek yada yaralama değildir.⁴⁶

Moeller, fiziksel, sözel ve dolaylı olmak üzere üç tür saldırganlıktan bahseder. Fiziksel saldırganlıkta karşıdaki kişiye ve nesneye zarar verme amacı vardır. Örneğin, vurma, tekme atma, silahla yaralama, itme gibi durumlar gösterilebilir. Sözel saldırganlıkta ise söylenen sözler ile karşıdaki insanı incitme ve zarar verme vardır. Örneğin bağırma, tehdit etme, alay etme, dedikodu yapma gibi davranışlar örnek gösterilebilir.⁴⁷ Dolaylı saldırganlık ise dışlama küsme, sosyal medya aracılığıyla rahatsız etme gibi davranışlar ile anlatılabilir.

Hubbard ve ark. saldırganlığı reaktif ve proaktif olarak açıklar. Reaktif saldırganlık, muhtemelen yanlış anlaşılan bir tehdide karşı kişinin verdiği savunma amaçlı bir tepkidir. Proaktif saldırganlık ise karşıdaki kişiyi etkilemek ve zorlamak için bilinçli olarak yapılan amaç yönelimli davranıştır.⁴⁸

2.2.3. Saldırganlık Kuramları

2.2.3.1. İçgüdü Kuramı

İçgüdü kuramının tarihinin felsefe ile başladığı söylenebilir. Fakat çağdaş düşünce tarihine bakıldığında Charles Darwin ismini görürüz. Eski içgüdücüler

⁴⁴ Fromm, a.g.e., s.22

⁴⁵ Cüceloğlu, a.g.e., 313

⁴⁶ Vernon R. Wiehe, **Understanding Family Violence: Treating and Preventing Partner, Achild, Sibling and Elder Abuse**, Sage Publications, London, 1998; aktaran Bozkurt Koç, **Okullarda Şiddet**, E Yazı, İstanbul, 2011, s.32

⁴⁷ Hülya Kartal, " Öğretmen Adaylarının Uygulama Okullarındaki Zorbalıkla İlgili Değerlendirmeleri", **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2005, 29(1):141-172; aktaran Sevil Yavuz Gümüş, Saldırganlık ile Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, 2011, s.11-12(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁴⁸ Julie Hubbard vd., " The Dyadic Nature of Social Information Processing in Boy's Reactive and Proactive Aggression", **Journal of Personality and Social Psychology**, 2001, 80(2), 268-280; aktaran Aslı Uz Baş vd., " İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Reaktif ve Proaktif Saldırganlık: Okul Psikolojik Danışmanlarının Görüş ve Yaklaşımları", **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2012, Sayı 23, 354-370, s.355-356

deyince William James, Wiliam Mc Dougall gibi isimler, yeni içgüdücüler deyince de Freud ve Lorenz gibi isimler akla gelmektedir.⁴⁹

Burada ise içgüdü kuramının altında S.Freud'un psikanalitik kuramı ve K.Lorenz'in etiyolojik kuramı ele alınacaktır.

2.2.3.1.1 Psikanalitik Kuram

Freud'un kuramı, içgüdü kuramının tarihsel gelişimi içerisinde son adım olarak görülebilir. Freud 1920'lere kadar libidoyu ve kendini korumayı temel iki güç olarak gördü. Fakat 1920'lerden sonra yaşamla ilgili içgüdülerin(eros) yanında ölümle ilgili içgüdülerin de olduğunu savunmaya başladı.Ona göre bu ölüm içgüdüleri kişinin kendisine yönelebileceği gibi dışarıdaki insanlara da yönelebilir.⁵⁰

Freud'a göre saldırgan davranışların nedeni de kişinin bilinçaltına attığı ölüm içgüdüleridir. Kimi bu içgüdüleri dış dünyaya saldırgan davranışlar olarak yöneltir ve bununla tatmin olur.⁵¹Ona göre saldırganlık doğuştan getirilen bir davranıştır. Bu saldırgan davranışlar dışarıya vurulmadığı takdirde içimizde bir enerji olarak kalacaktır ve birçok davranış bozukluğunun da sebebi olacaktır.⁵²

Freud'un ölüm içgüdülerinin en dikkat çeken tarafı, bu içgüdüünün tamamen kişinin benliğine yönelmiş olmasıdır. Freud ölüm içgüdüünün amacının benliği ortadan kaldırmak olduğunu varsaymaktadır. Ona göre ölüm içgüdüleri, bireyi benliğini bu yıkımdan korumak için çevresine karşı saldırgan davranışlarda bulunmaya zorlar.⁵³

2.6.1.2. Etolojik Kuram

Lorenz'in etiyolojik kuramı bir diğer içgüdü kuramıdır. Lorenz'e göre insandaki saldırganlık tıpkı akan bir enerji pınarının beslediği bir içgüdüdür. Fakat saldırganlığın dış etkilere karşı bir tepki olarak ortaya çıkması gerekmez. Lorenz, sinir sisteminde içgüdüsel harekete özgü bir enerji birikmesi olduğunda , bir uyarana gerek olmadan da patlamanın meydana gelme olasılığından bahseder. Hayvanlar ve insanlar bu enerjiyi açığa çıkartacak uyaranları da çoğunlukla bulurlar. Lorenz'in

⁴⁹ Fromm, a.g.e., s.33-34

⁵⁰ Fromm, a.g.e., s.35

⁵¹ Fatma Gül Cırhinlioğlu, "Saldırganlık",

http://docs.neu.edu.tr/staff/fatmagul.cirhinlioglu/Sosyal%20Psikoloji%20I-%20B%C3%B6l%C3%BCm%20%20SALDIRGANLIK_6.pdf , s.8 (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

⁵² Cüceloğlu, a.g.e., 314

⁵³ Donald Zillman, **Hostility and Agression**, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey, 1979; aktaran Koç, a.g.e., s.34

bu modeli, kapalı bir kaptaki suyun yaptığı basınca benzetildiği için “hidrolik” bir model olarak adlandırılmıştır.⁵⁴

2.2.3.2. Biyolojik Kuram

Biyolojik temelli kuramlar saldırgan davranışların nedenini öncelikle merkezi sinir sistemi, sonrasında ise endokrin sistemde oluşan aksaklıklardan kaynaklandığını ileri sürer. Canlılardaki hipotalamusun saldırganlığın kontrolünde veya açığa çıkmasında önemli bir işleve sahip olduğu yapılan beyin sahası incelemelerinde bulunmuştur.⁵⁵

Saldırganlıkta başka bir etken de genetik faktörlerdir. Yapılan çalışmalarda erkeklik kromozomu (Y) ile saldırganlık arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca genetik faktörlerin de, saldırgan davranışların ortaya çıkmasından sorumlu olan diğer davranışların %34’ünü oluşturduğu tespit edilmiştir.⁵⁶

2.2.3.3. Engellenme- Saldırganlık Kuramı

Dollard ve diğerlerinin savundukları engellenme-saldırganlık kuramı özetle şunu savunur: “ Saldırgan davranışın meydana gelmesi her zaman engellenmenin varlığını öngörür ve buna karşıt olarak engellenmenin var olması her zaman bir saldırganlık biçimine yol açar.”⁵⁷

Dollard, engellenme karşısında ortaya çıkabilecek ilk tepkinin saldırganlık olacağını, bunun da karşıdaki insana zarar verme amacı taşıyacağını söyler. Ona göre engellenme ile saldırganlık arasında doğru orantı vardır. Yani engellenme ne kadar kuvvetli olursa saldırganlık da o denli kuvvetli olacaktır. Fakat saldırgan davranış sonucunda karşılaşılabilecek cezanın düzeyi saldırganlığı yumuşatabilmektedir.⁵⁸

Cüceloğlu’ na göre de saldırgan davranış engellenme durumunda ortaya çıkan tipik bir davranıştır. ⁵⁹

Bazı araştırmacılara göre ise bütün engellenmeler her zaman saldırganlığa yol açmaz. Engellenen kişi, karşıdakinin bunu bilerek değil de kaza ile yaptığını anlarsa

⁵⁴ Fromm, a.g.e., s.37-38

⁵⁵Richard Atkinson vd., **Psikolojiye Giriş**, Çev. Y. Alogan, Arkadaş Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2002; **aktaran** Burcu Gökbuzoğlu, Ergenlerin Saldırganlık Düzeyleri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2008, s.18 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁵⁶ Cihrişlioğlu, a.g.e., s.9 (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

⁵⁷ Fromm, a.g.e., s.98

⁵⁸Celalettin Vatandaş, “ **Aile ve Şiddet (Türkiye’de Eşler Arası Şiddet)**”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Yayın No:58, Afyon, 2003; **aktaran** Koç, a.g.e., s.49-50

⁵⁹ Cüceloğlu, a.g.e., s.312

ya da haklı bir nedenden dolayı kişi engellendiğini bilirse, saldırganlığın ortaya çıkma olasılığı daha azdır.⁶⁰

Sonuç olarak, bu kuram başlangıçta engellenmiş her davranışın saldırganlıkla sonuçlanacağını savunmuş fakat aldığı eleştirilerden sonra engellenme ile bazı değişkenlerin birleşmesi sonucunda saldırganlığın ortaya çıkacağı düşüncesinde olmuştur.⁶¹

2.2.3.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramına göre insanlar, herhangi bir toplumsal davranışa ihtiyaç duydukları kadar saldırgan davranışlara da ihtiyaç duyarlar. Sosyal öğrenme kuramı, saldırgan davranışların kazanılmasında gözleme dayalı öğrenmenin etkili olduğunu savunur. Bu kuram, davranışların kazanılmasını anlamada ve araçsal saldırganlığı açıklamada özellikle yararlıdır.⁶²

Saldırganlığın öğrenmeler sonucu ortaya çıktığını savunun en önemli isim Bandura'dır. Bandura 'sosyal öğrenme modeli'nde saldırganlığın diğer davranışlar gibi öğrenildiğini açıklar. Hangi gruplara veya kişilere daha kolay saldırganca davranılabileceği, başkalarının ne tür davranışlarının saldırgan tepki gerektirdiği, hangi davranışların saldırganlığı için uygun veya uygunsuz olacağı dolaylı veya doğrudan kişinin çevresini gözlemlemesiyle edineceği düşüncelerdir. Bandura, bir modelin yaptıklarını ve bu davranışlardan kaynaklanan sonuçlardan gözlemleyen kişinin dolaylı olarak etkileneceğini savunur.⁶³

Bandura ve çalışma arkadaşlarının yaptıkları çalışmalar sonucunda, anne ve babası tarafından saldırgan davranışa maruz kalmış çocukların, oyuncaklarına ve birbirlerine karşı sert ve yıkıcı davrandıkları ortaya çıkmıştır.⁶⁴

⁶⁰ Jonathan Freedman vd., **Sosyal Psikoloji**, çev. Ali Dönmez, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1989; aktaran Koç, a.g.e., s.51

⁶⁰ Cüceloğlu, a.g.e., s.312

⁶¹ Meliha Tuzgöl, Anne Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1998, s.30(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁶² Craig A. Anderson vd., "Human Aggression", **Annual Review of Psychology**, 53:27-51, 2002; aktaran Koç, a.g.e., s.31

⁶³ Albert Bandura, Aggression: A social learning analysis, New York: Prentice-Hall, 1973; aktaran Erkan Efiltili, Ortaöğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2006, s.33

⁶⁴ Cüceloğlu, a.g.e., s.312

2.3.Empati

2.3.1. Empatinin Tanımı ve Anlamı

Empati, bir insanın kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygu ve düşüncelerini anlamasıdır. Empati teriminin iki atası vardır. Bunlar, Almanca' daki " einfühlung" ve Eski Yunanca' daki " empatheia" terimleridir. Empati kavramı Rogers ile özdeşleşmiştir. Onun yaptığı birçok empati tanımının yanında, 1970' li yıllarda yapmış olduğu tanım, günümüzde en çok kabul gören tanım olmuştur. Bu tanıma göre " Bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecine 'empati' adı verilir."⁶⁵

Türk Dil Kurumu sözlüğünde empati, kişinin kendisini başka bir bilincin yerine koyarak söz konusu bilincin duygularını, isteklerini ve düşüncelerini, denemeksizin anlayabilmesi becerisi olarak tanımlanmaktadır.⁶⁶

Basch' a göre empati, karşımızdaki kişinin sözcüklerinin ardındaki söylenen ve söylenmeyen anlamları araştırma yetisidir.⁶⁷ Havens ise empatiyi aktif ve pasif olarak ikiye ayırır. Aktif empatide kişi karşısındaki kişinin iç dünyasını araştırırken hissettiği şeyleri sözel ve bedensel olarak karşısındaki kişiye ifade eder. Pasif empatide ise kişi karşısındakinin duygu ve düşüncelerini ona yansıtır ve onu desteklemeyi amaçlar.⁶⁸

Empati, diğerinin duygu ve hareketlerini hayal gücüne dayanarak kendi içerisine almaz.⁶⁹ Kendi durumuna değil de karşısındaki kişinin durumuna uygun bir duygunun bireyde bir tepki şekli olarak ortaya çıkmasıdır.⁷⁰

Gruen,"Empatinin Yitimi" adlı kitabında empati kavramına suçlu ve kurban ilişkisi açısından yaklaşmıştır. Ona göre insan, kendi içindeki kurbanı görmezden gelerek gerçek empatiyi devre dışı bırakıyor. Gerçek empati, gerçek anlamda insan olmanın yolunun kişinin geçmiş acısıyla yüzleşmesinden geçtiğini

⁶⁵Üstün Dökmen, **Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2015, s.157

⁶⁶Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sayfası, www.tdk.gov.tr , (Erişim tarihi: 23.11.2015)

⁶⁷Michael Franz Basch, **Understanding Psychotherapy: The Science Behind The Art**, New York:Basic Books, 1998; aktaran Mücella Uluğ, "Empati Nedir? Tanımı ve Benzer Kavramlardan Farkı", **Empati Kuramdan Uygulamaya**, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2014, s.6

⁶⁸Leston Havens, **Making Contact: Uses of Language in Psychotherapy**, Cambridge:Harvard University Pres.; aktaran Uluğ, a.g.e, s.6

⁶⁹Dymond RF, A Scale for The Measurement of Emphatic Ability, **Journal of Counseling Psychology**, 13, pp. 127-133; aktaran Çiftçi, a.g.e., s.88(**Yayımlanmış Doktora Tezi**)

⁷⁰Hoffman, Sex Differences in Empathy and Related Behaviours, **Psychological Bulletin**,1977, Vol: 84, No: 4, pp. 712-722; aktaran Çiftçi, a.g.e, s.88

kavramasıdır.⁷¹ Kendi duygularının farkında olan kişi de karşısındaki kişiyi daha rahat anlayabilir.⁷²

Empati sadece psikoterapi alanında kullanılan bir yöntem değildir, hayatın tüm alanlarında etkilidir. Empati konunun derinlerine inmeyi sağlar ve insanlar arasındaki diyalogu kolaylaştırır.⁷³

Üstün Dökmen yaptığı Aşamalı Empati Sınıflaması'nda kişilerin olaylar karşısındaki empatik tepkilerini kalitesizden kaliteye doğru 3 basamakta ele alınmıştır. Bu basamakların her biri de tekrar "duygu" ve "düşünce" olmak üzere iki alt basamağa ayrılmaktadır. Bu basamaklar sırasıyla " onlar basamağı", "ben basamağı" ve " sen basamağı"dır.

1. Onlar Basamağı: Bu aşamada empatik davranan birey, olaya ne kendi düşüncesi ve duygusuyla ne de karşısındaki kişinin duygu ve düşüncesiyle bakar. Bu kişi olaya toplumun gözünden bakar.
2. Ben Basamağı: Bu basamakta empatik veren kişi olaylara kendi bakış açısıyla yaklaşır, karşısındakinin duygu ve düşüncelerine dikkat etmez. Hatta bir süre sonra kendi sorunlarından bile bahsedebilir. Kendi yaşadıkları üzerinden karşısındaki kişiyi rahatlatmaya çalışır fakat onlar basamağına göre daha kalitelidir.
3. Sen Basamağı: Bu basamakta olan kişi sorun karşısında kendi bakış açısını veya toplumun bakış açısını kullanmaz. Olaya karşısındaki kişinin bulunduğu duruma girerek yanıt vermeye çalışır. Karşısındaki kişinin akılından geçenleri ve hislerini anlamak için çaba harcar.

"Dökmen, bu üç basamağın altında 10 alt basamak daha oluşturmuştur. Bu basamaklar şunlardır:

- 1- *Senin problemin karşısında başkaları ne düşünür, ne hisseder.*
2. *Eleştiri*
3. *Akıl verme*
4. *Teşhis*
5. *Bende de var*
6. *Benim duygularım*
7. *Destekleme*
8. *Soruna eğilme*
9. *Tekrarlama*
10. *Derin duyguları anlama*

⁷¹ Arno Gruen, Empatinin Yitimi, Çev. İknur İgan, Çitlembik Yayınları, İstanbul, 2006, s.18-19

⁷² Goleman, Duygusal Zeka, Çev. Banu Seçkin Yüksel, Varlık yayınları, 2005; aktaran Uluğ, a.g.e, s.2

⁷³ Füsün Akkoyun, "Empatik Eğilim ve Ahlaki Yargı", Psikoloji Dergisi, cilt:6,1987, s.25-26; aktaran Uluğ, a.g.e, s.2

Yukarıdaki alt basamaklardan birincisi onlar basamağına, 2. 3. 4. 5. Ve 6. basamaklar ben basamağı' na, 7. 8. 9. ve 10. basamaklar sen basamağına aittir.”⁷⁴

2.3.2. Empati ile Karıştırılan Kavramlar

Sempati, Eski Yunanca' daki " sympatheia " kavramından İngilizce' ye " sympathy " olarak aktarılmıştır. Sözcüğün kelime anlamı " karşımızdaki kişiyle beraber acı çekmektir". İlk olarak 18. yy'da David Hume ve Adam Smith tarafından araştırma konusu yapılmıştır. Bir insana sempati duymak, karşımızdaki insanın duygu ve düşüncelerine sahip olmak demektir. Empatide ise, karşımızdaki insanı anlamak önemli olmaktadır. Sempati duyduğumuz kişiyle aynı duyguları paylaşırken, empati kurduğumuz kişiyle aynı duygu ve düşünceleri hissetmeye ve anlamaya çalışırız. Empatide anlamak esastır.⁷⁵

Sempati duymak, karşımızdaki kişi ile aynı şeyleri düşünmek ve hissettiği şeylerin aynısını hissetmek anlamına gelmektedir. Sempati duyulan kişi ile acı çekilir, mutlu olunur ve ona her zaman hak verilir.⁷⁶

Empati ile karıştırılan bir diğer kavram 'özdeşleşme' dir. Bu iki kavram birbirinden tabii ki de farklıdır. Özdeşleşmede kişi kendisini karşısındaki insanla bir sayma eğilimindedir. Empati de ise iki ayrı kişi ve benlik vardır.⁷⁷ Dökmen'e göre de empati kurduğumuz kişi ile özdeşim kurma zorunluluğu yoktur; hatta bu durum empati kurmaya zarar verebilir.⁷⁸

Empati ile karıştırılan bir diğer kavram da içtenliktir. İçtenlik, kişinin saydam olması, samimi ve açık olmasıdır. Empati ile aynı şey değildir fakat empati kurabilmek için içtenlik şarttır. Kişi saydam ve samimi olduğu sürece daha rahat empati kurabilecektir.⁷⁹

2.3.3. Empati Kuramları

2.3.3.1. Kişilerarası Bir Fenomen Olarak Empati

Hakansson ve Montgomery, 2003 yılında yaptıkları bir çalışmada empatinin algılanan kalitesinin, empati duyulan kişinin içinde olduğu durumdan daha çok empati duyan kişinin yani karşı tarafın sözel ve eylemsel yaklaşımları arasındaki

⁷⁴ Dökmen, a.g.e, s.173-176

⁷⁵ Dökmen, a.g.e, s.161

⁷⁶ Stephen R.Covey, **Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı**, Çev. Osman Deniztekin ve Filiz Deniztekin, İstanbul, 2005; aktaran Uluğ, a.g.e, s.7

⁷⁷ Üstün Dökmen, **Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati**, İstanbul, Sistem Yayıncılık, s. 134-342; aktaran Çiftçi, a.g.e, s.90-91

⁷⁸ Dökmen, a.g.e, s.162

⁷⁹ Füsün Akkoyun., Empatik Anlayış Üzerine, Ankara, Ankara Üniversitesi, **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 2, s. 63-71; aktaran Çiftçi, a.g.e, s.91

etkileşim ile ilgili olduğunu göstermişlerdir. Bu çalışmada, maddi sorunlar nedeniyle bir çalışanını işten çıkartmak zorunda kalan bir müdürün, bu durumu çalışanına ileteceği dört farklı senaryo yazılmıştır. Deneklere yazılan bu senaryolardan hangisinde müdürün daha empatik davrandığı sorulmuş ve senaryolardan birini seçmeleri istenmiştir. Verilen cevaplara bakıldığında, empatik anlama (“bu durumun senin için ne kadar zor olduğunu anlıyorum”) ve eylem sözünün (“sana iş bulmada yardımcı olabilmek için iyi bir referans mektubu yazacağım”) birlikte ifade edildiği senaryoda müdürün tepkisinin en empatik olarak görülmüştür.

Sonuç olarak empati duyanın, empati duyulan durumla ilgili rahatlatıcı bir eylem sözünün bulunması, duygularını somutlaştırması ve bir şeyi paylaştıklarını göstermesi yani biz olabildiklerini göstermesi açısından önemlidir.⁸⁰

2.3.3.2. Terapötik Bir Araç Olarak Empati

Psikanalist kuramın kurucusu sayılan Freud, ilk dönemlerinde empati ile pek ilgilenmeyip daha çok danışanı dinleme üzerinde durmuştur. Daha sonraları ise empatinin iki yönüne vurgu yapmıştır. Bunlardan ilki, danışanın duygu ve düşüncelerini rahat dışavurumunu sağlamak için gereken ortamı oluşturmak, diğeri ise hastanın bilinç dışına uyum sağlamaktır.⁸¹

Freud’un düşüncelerini savunan Sandor Ferenczi de empati konusunda akla gelen kişilerden biridir. Ferenczi, Freud’un yöntemine alternatif olarak Ferenczici analizi ve empatik yöntemi geliştirmiştir. Ona göre nevrozların gelişimi, ödipal çatışmalara değil erken çocukluk dönemindeki empatiden yoksun olan deneyimlere bağlıdır. Empatik iletişimin danışmanın hastasıyla yapacağı çocuk çocuğa konuşabilme becerisine bağlı olduğunu söyler. Ferenczi, psikoterapi sırasında Freud’cu yöntemle göre daha çok empatik, daha az yorumcu olunması gerektiğini ifade eder.⁸²

Empati kavramı, Kohut’un katkılarıyla 1950’li yıllardan sonra daha önemli hale gelmiştir. Kohut empatiyi soyut ve klinik olarak ikiye ayırır. Soyut empatide kişi dolaylı iç gözlem yapar. Yani kişi önce kendi yaşantısına içe bakış ile bakmalıdır. Bu şekilde başkalarının benzer durumda ne durumda olduklarını anlayabilecektir. Klinik

⁸⁰ Jakob Hakansson and Henry Montgomery, “Empathy As An Interpersonal Phenomenon”, Journal of Social and Personal Relationships, 20, 267-284; **aktaran** Tülay Bozkurt, “Empati Kuramları ve Uygulamaları”, Empati Kuramdan Uygulamaya, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2014, s.19-20

⁸¹ Sigmund Freud, Group Psychology and the Analysis of the Ego. Standard Edition, 18. Cilt, Hogarth, London, 1955, s.110; **aktaran** Haluk Özbay ve Banu Işık Canpolat, “Psikoterapide Empati- Nesnellik İkilemi”, **Klinik Psikiyatri**, 2003;6, 39-45, s.40

⁸² Sandor Ferenczi, **Child analysis in the analysis of adults. Final Contributions to the Problems and Methods of Psychoanalysis**, M Balint (Ed), 3. Cilt, Basic Books, New York, 1955; **aktaran** Özbay ve Canpolat, a.g.e. s.40

olarak da empatiyi, başka bir kişinin iç yaşamını hissedebilme yetisi olarak görür. Empatinin hastanın gelişimine katkı sağladığını düşünür.⁸³

Rogers'a göre ise empati, terapistin hastasının dünyasını "sanki" o imiş gibi anlamaktır. Empati, terapilerde ön koşul olmaktan ziyade temel olma niteliğindedir.⁸⁴Yine Rogers ideal bir terapistin her şeyden önce empatik becerisinin olması gerektiğini söylemiştir. Rogers, "Danışandan Hız Alan Terapi" adını verdiği yaklaşımında, danışanın yapıcı bir kişilik geliştirmesine yardımcı olacak, ölçülebilir altı koşul önerir. Bunlar,⁸⁵

1. Terapist ve danışan psikolojik bir etkileşim içerisindedir.
2. Danışan endişeli, yaralanmaya açık ve bir tutarsızlık içerisindedir.
3. Terapist bu ilişki içerisinde, kendi içinde tutarlı ve danışanla bütünleşmiş durumdadır.
4. Terapist danışana karşı koşulsuz olumlu saygı gösterir.
5. Terapist danışanın içsel referans çerçevesini empatik olarak yaşar ve bu yaşantısını ona iletmeye çalışır.
6. Terapistin danışana empatik anlayış göstererek koşulsuz olumlu saygıyı iletmesi hiç olmazsa minimum seviyede gerçekleştirilir.

2.3.3.3. Ölçülebilir Bir Kişilik Eğilimi Olarak Empati

Empatinin bir kişilik özelliği olması konusundaki tartışmalar Roger'ın "empatik eğilim" kavramına dayanır. Rogers, empatik eğilimi sosyal duyarlılık ile eş anlamlı olarak yorumlamıştır. Ona göre sosyal duyarlılık bir kişilik özelliğidir ve bu özelliğe sahip bireyler daha empatik olabilirler.

Son yıllarda ikizler üzerinde yapılan çalışmalar, empatinin bir kişilik özelliği olarak ortaya çıkışında genetik yatkınlığın payı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yine tek ve çift yumurta ikizleri üzerinde yapılan başka bir çalışmada da, tek yumurta ikizlerinin yaşlarının ilerledikçe empati becerilerinin farklılaştığı görülmüştür.⁸⁶

Genetik yatkınlığın yanında çevrenin etkisi de yadsınamaz bir durumdur. Çevresel faktörlerin empatinin gelişiminde önemli olması, eğitimin önemini gündeme

⁸³ DS MacIsaac, Empathy: Heinz Kohut's Contribution, 2nd edition, Bohart AC, Washington D.C., S.245-264; **aktaran** Şeref Gülseren, "Eşduyum(Empati): Tanımı ve Kullanımı Üzerine Bir Gözden Geçirme", **Türk Psikiyatri Dergisi**, 2001, 12(2); 133-145, s.135

⁸⁴Kürşat Altınbaş vd., "Empatinin abaiyolojik Yönleri", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, 2010, 2(1), 15-25, s.17

⁸⁵Carl Rogers, "The Necessary and Sufficient Conditions of Therapeutic Personality Change", *Journal of Counselling Psychology*, 1957,21, 95-103; **aktaran** Füsün Akkoyun, "Empatik Anlayış Üzerine", 63-69, s.63, [dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/512/6285/pdf.](http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/512/6285/pdf/), (Erişim Tarihi: 14.12.2017)

⁸⁶ Carolyn Zahn-Waxler , Marian Radke-Yarrow, Elizabeth Wagner and Michael Chapman, "Development of Concern for Others", **Developmental Psychology**, 28, 126-136; **aktaran**Tülay Bozkurt, "Empati Kuramları ve Uygulamaları", Empati Kuramdan Uygulamaya, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2014, s.19-20

getirmiştir. Doğru empati kurabilme becerisi eğitim yoluyla geliştirilebilmektedir. Bununla ilgili terapistlerin, anne babaların, öğretmenlerin empatinin öğrenilmesinde katkılarının olduğunu gösteren pek çok araştırma da bulunmaktadır.

Genel anlamda empati, bireyin doğuştan getirdiği, yaşamı boyunca gelişerek dışa vuran, diğer kişilik özellikleri ile de ilişki içinde olan bir kişilik özelliğidir. Bireylerin birbirini anlama ve duygularını hissedebilme becerisi psikososyal uyumlarını olumlu etkilerken, empatik eğilimin azalması da psikososyal uyumu zorlaştıracaktır. Bu durum bireysel ve toplumsal sorunlarında artmasında rol oynayacaktır.

Empatinin gelişiminde etkili olan etkenlerin başında anne ve babanın çocuklarına olan tutumu gelmektedir. Ebeveyn çocuk ilişkisi, çocuğun kişilik gelişimi üzerinde son derece etkilidir. Yani çocuklar anne babanın aynası gibidir.⁸⁷ Empatinin gelişiminde önemli olan bir diğer etken de, erken yaşlarda bir sanat dalı(güzel sanatlar, müzik, edebiyat vb.) ile uğraşmaktır. Yapılan çalışmalarda şarkı söyleme, bir müzik aleti çalma, resim yapma ve dans etme gibi uğraşların çocukların empati becerisinin artmasında etkili olduğu görülmüştür.⁸⁸

Empatik becerilerin azalmasında ise; çocuk istismarının, akran istismarının, cinsel suçların ve saldırganlık gibi pek çok sosyal ve psikopatolojik unsurun etkisi olduğu bulgulanmıştır.⁸⁹

2.3.4. Empatinin Gelişiminde Aile ve Kültür

İnsan beyninin sağ lobu empatinin gelişme merkezi olarak kabul edilir ve empati eksikliğinin nedeni de sağ lobun aktif kullanılmaması ile ilişkilidir. Bebekliğin ilk yılları empatinin gelişimi için kritik dönemlerdir. Bebek, annesinden ve çevresinden gördüğü şevkat ve koruyuculuk gibi duyguları başkasına da yansıtır. Vicdan ve merhamet gibi duyguların temeli de bu dönemlerde atılır.⁹⁰ Geliştirilebilen bir beceri olan empatinin ortaya çıkması için farkındalık duygumuzun geliştirilmesi gerekir. İnsanın kendini tanıması, çevresiyle sağlıklı iletişim geliştirmesi için algılarını sağlıklı şekilde oturtması gerekir.⁹¹

⁸⁷ Tülay Bozkurt, "Empati Kuramları ve Uygulamaları", Empati Kuramdan Uygulamaya, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2014, s.30-32

⁸⁸ Aysel Köksal, Müzik Eğitimi Alan ve Alamayan Ergenlerin Empatik Becerilerinin ve Uyum Düzeylerinin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1997; aktaran Bozkurt, a.g.e., s.33

⁸⁹ Alim Kaya ve Diğdem. M. Siyez, "KA-Sİ Çocuk ve Ergenler İçin Empatik Eğilim Ölçeği: Geliştirilmesi Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", **Eğitim ve Bilim**, 2010, Cilt:35, Sayı:156, 110-124, s.114

⁹⁰ Ferman Salmış, Tekno İnsan Çağında İletişim ve Empati Kaybı, Türdav Yayın Grubu, İstanbul, 2011, s.170

⁹¹ Salmış, a.g.e., s.206

Çocuklar empati kültürüyle tanıştıklarında kendilerine karşı olan güvenleri önemli derecede artar, kendilerini daha iyi ifade eder ve başkalarını daha iyi anlarlar. Önemsendiklerinin farkına varmak, onların gelişimlerini olumlu yönde etkiler. Yapılan çeşitli araştırmalarda empati ve bazı değişkenler arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Örneğin; piyano ve keman çalan gençlerin empati becerileri müzikle uğraşmayan gençlere göre daha yüksek bulunmuştur. Yine kaygı, ihmal, istismar ve saldırganlık ile empati arasında da ters ilişki bulunmuştur.⁹²

Duygudaşlık yani empatinin gelişimi doğumdan önce anne karnında başlamaktadır. Annenin isteyerek mi yoksa istemeyerek mi hamile kaldığı, kendini hazır hissedip hissetmediği, bedenindeki değişikliği olumlu karşılayıp karşılamadığı ve doğumdan sonra bebeğiyle olan ilişkisi bebekteki duygudaşlığın gelişimini etkilemektedir. Kendisini gebeliğe ve anneliğe hazır hissedenden bir anne bebeğinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek ve bebeğiyle uyum içerisinde olacaktır. Bu da bebeğin duygusal gelişimini olumlu etkileyecektir. Tam tersi kendisini anneliğe hazır hissetmeyen bir kadın, doğum öncesi ve sonrasındaki sıkıntılı durumları olumlu karşılayamayacağı için bebeğiyle sağlıklı ve sağlam bir ilişki kuramayacak, bu durum bebeğin duygudaşlığını olumsuz etkileyecektir.⁹³

Dökmen, insanın çevresini yani evreni üç öğeye indirgemıştır. Bu öğeler, doğa, insan ve insanın elinden çıkan ürünlerdir. Bu öğeler arasında karşılıklı etkileşim vardır ve biri olmadan diğerinden söz edilemez. Bu üç öğeden herhangi biri ile empati kurabilen bir insan, diğerleriyle de empati kurabilmelidir. Doğayı, insanı ve insan ürünlerini anlamaya ve empati kurmaya çalışan bir kişi, varlığı tümüyle sevmeye yolundadır diyebiliriz. Çünkü dünyayı anlamaya başladığımızda, onun içindeki her şeyi sevmeye de başlayabiliriz.⁹⁴

2.4. Anne Baba Tutumları

2.4.1. Anne Baba Tutumları

Anne ve babanın çocuklara karşı davranış ve tutumları, onların gelişimleri açısından son derece önemlidir. Ebeveynler çocuklarına nasıl davranırsa karşılığında ürün olarak benzer dönütler alacaklardır. Bu sebeple anne ve baba çocuklarına rol model olacağından dolayı, davranışları çocukların kişilikleri üzerinde önemli etken olacaktır diyebiliriz. Anne ve babanın çocuklarına karşı olumlu tutum sergilemeleri, onların kendi içlerinde dengeli, huzurlu, sevgi ve saygı çerçevesinde

⁹² Salmış, a.g.e., s.173

⁹³ Arno Gruen, Normalliğin Deliliği, Hastalık Olarak Gerçekçilik: İnsandaki Yıkıcılık Üzerine Bir Kuram, Çev İlknur İlhan, İstanbul, Çitilembik; aktaran Aysin Turpoğlu Çelik, "Ailede Empati", **Empati Kuramdan Uygulamaya**, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2014, s.51

⁹⁴ Dökmen, a.g.e, s.193

bir ilişkilerinin olduğunu gösterir. Bunun yanısıra eşlerin sağlıklı çocukluk dönemi geçirmemeleri ve karşılıklı ilişkilerinde sorunlar yaşamaları da çocuklara karşı olumsuz tutuma sahip olmalarında birer etkidir.⁹⁵

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak kabul ettiğimiz ergenlik dönemini bireyin sorunsuz ve uyumlu tamamlayabilmesi aile içi ilişkilerin olumlu olmasına bağlıdır. Pozitif bir disiplin ortamında, ihtiyacı olan ilgi, sevgi ve güven duygusu ile büyüyen çocuk mutlu bir ergen adaydır. Aksi durumda büyüyen çocuk, bu dönemde arkadaş çevresi ve aile ortamında uyum problemleri yaşayacaktır.⁹⁶

2.4.2. Anne Baba Tutum Çeşitleri

2.4.2.1. Otoriter Tutum

Bu tutumda olan aileler aşırı kontrollü olurlar ve çocuklarla olan ilişkilerinde daha az etkileşimde bulunurlar. Bu tip ailelerde katı kurallar vardır ve çocuk kurala uymadığında cezalandırılır.⁹⁷ Baskı altında büyüyen çocuklar dürüst ve dikkatli olmalarına karşılık çekingen ve hassas bir yapıya da sahip olabilirler. Sürekli müdahale edilen cezalandırılan çocukların kolay ağlayan yapıda oldukları görülür.⁹⁸

2.4.2.2.İlgisiz Tutum

İlgisiz tutuma sahip olan anne babalar çocuğun istek ve ihtiyaçlarına kayıtsız kalırlar. Çocuklarını görmezden gelir onları önemsemezler. Böyle ailelerde yetişen çocuklar kendini etrafa kanıtlamaya çalışan saldırgan iletişim sorunları olan ve özgüveni düşük bireyler olabilirler.⁹⁹

2.4.2.3. Aşırı İzin Verici Tutum

Bu tutuma sahip aileler çocukların isteklerinin doğruluğunu düşünmeden yerine getirirler. Aile çocuk üzerinde herhangi bir sınırlama koymaz ve sınırsız özgür olabileceği bir ortam sunar. Çocuğun hatalı davranışları bile hoşgörü ile karşılanır.¹⁰⁰ Bu tip ailede büyüyen çocuklar kendini düşünen dikkati kendinde toplamaya çalışan bencil bireyler olurlar. Bu durum da onların sosyal çevreye uyumunu zorlaştırır.¹⁰¹

⁹⁵Haluk Yavuzer, **Ana-Baba ve Çocuk**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010, s.26-27

⁹⁶Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010, s.134

⁹⁷ T.C M.E.B Temel Eğitim

<http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/Annebaba%20Tutumlar%C4%B1.pdf>, (Erişim Tarihi: 15.03.2017)

⁹⁸Haluk Yavuzer vd, **Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s.15

⁹⁹ T.C M.E.B Temel Eğitim, a.g.e., (Erişim Tarihi: 15.03.2017)

¹⁰⁰ T.C M.E.B Temel Eğitim, a.g.e., (Erişim Tarihi: 15.03.2017)

¹⁰¹ Yavuzer vd, a.g.e., s.15

2.4.2.4. Tutarsız Tutum

Bu tutumda olan aileler aşırı hoşgörölü tavır ile otoriter tavır arasında gidip gelirler. Böyle ailede büyüyen çocuk toplum tarafından onaylanan davranışın ne olduğunu tam anlamıyla bilemeyeceğinden, sorun yaşayabilir. Tutarsız tutuma sahip ailede anne ve babanın ortak doğrusu ve yanlışı yoktur. Bu tip ailede büyüyen çocuklar da karar vermekte zorlanan, diğer insanlara güveni olmayan, dengesiz, tutarsız, aşırı isyankar ya da boyun eğici bireyler olarak yetişebilirler.¹⁰²

2.4.2.5. Aşırı Koruyucu Tutum

Aşırı koruma, ebeveynlerin çocuğun üzerine gereğinden fazla düşmesi ve özen göstermesidir.¹⁰³Çocukların yapabileceği davranışlar bile aile tarafından yapılır ve çocuğun deneyimleyerek öğrenmesi engellenir.¹⁰⁴Ailenin bu davranışı sonucunda çocuk, başka kişilere bağımlı, özgüveni olmayan, duygusal kırıklıkları ve eksikleri olan bir birey olabilir. Başkalarına bağımlı yaşayan bir çocuk hayatı boyunca psikososyal açıdan bir olgunluğa erişemez ve bu durum onu yaşamı boyunca etkiler.¹⁰⁵

2.4.2.6. Mükemmeliyetçi Tutum

Bu tutuma sahip anne ve babalar geçmiş yaşantıları boyunca elde edemedikleri başarılarla çocuklarının ulaşmasını isterler. Çocuklarından çok şey beklerler ve hatalarını kabul edemezler. Böyle ailelerde yetişen çocuklar, kendilerinden çok şey beklendiği için bu yük altında ezilerek, sağlıklı bir kişilik geliştiremeyebilirler. Sürekli çabalarlar ve istedikleri başarıya ulaşamadıklarında hayal kırıklığı yaşarlar. Bu durum da onların kendilerini değersiz ve başarısız hissetmesine neden olabilir.¹⁰⁶

2.4.2.7. Güven Verici - Demokratik Tutum

Demokratik tutuma sahip aileler, her çocuğun kapasitesinin farklı olabileceğini bilirler ve buna göre davranırlar. Bu tutuma sahip aileler çocukları ile ortak

¹⁰²T.C M.E.B Temel Eğitim , a.g.e., (Erişim Tarihi: 15.03.2017)

¹⁰³ Yavuzer vd, a.g.e., s.13

¹⁰⁴T.C M.E.B Temel Eğitim, a.g.e., (Erişim Tarihi: 15.03.2017)

¹⁰⁵ Yavuzer vd, a.g.e., s.13

¹⁰⁶T.C M.E.B Temel Eğitim, a.g.e., (Erişim Tarihi: 15.03.2017)

faaliyetlerde bulunur ve onlara yapabilecekleri konularda sorumluluk verirler. Çocuğun kendisini ifade etmesi için uygun ortam yaratırlar.¹⁰⁷

Bu tip aileler çocuklarına karşı hoşgörölü davranışlar sergiler ve arzuladıkları şeyleri gerçekteşirmelerine belli ölçülerde izin verirler. Çocuklar aile içinde yeri geldiğinde fikirlerini söyleyebilir ve bu görüşlere saygı duyulur.

Demokratik ortamda büyüyen çocuklar da sosyal ve duygusal olarak olumlu, bireylerle iş birliği kurabilen, uyumlu, kendine güvenen, sorumluluk sahibi, insanlara güvenen ve sevilen kişiler olurlar.¹⁰⁸

¹⁰⁷T.C M.E.B Temel Eğitim, a.g.e., (Erişim Tarihi: 15.03.2017)

¹⁰⁸Haluk Yavuzer, **Ana-Baba ve Çocuk**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010, s.33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YÖNTEM VE TEKNİKLER

3.1.Evren ve Örneklem

Çalışmanın konusu belirlendikten sonra Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne yazılan dilekçe ile tezin konusu ve uygulanacak ölçekler hakkında gerekli onay alındıktan sonra çalışma belirlenen okulda belirlenen öğrenciler üzerinde uygulanmıştır.

Araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılında Esenler Atışalanı Lisesi'nde 10., 11., ve 12. sınıflarda okuyan ve ortaöğretim hayatı boyunca en az bir disiplin cezası almış olan 50 öğrenci ve aynı sınıflardan gönüllü olan öğrenciler arasından numarası tek olan 51 disiplin cezası almamış öğrenci olmak üzere toplam 101 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Aynı sayıda veri analize tabi tutulmuştur.

3.2.Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

Bağımsız Değişkenler: Saldırganlık, Empati Becerisi, Anne Baba Tutumu

Bağımlı Değişken: Disiplin Cezası

3.3. Hipotez

Tez: Disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin saldırganlık, empati becerisi ve anne baba tutumları açısından değerlendirilmesi

Hipotezler

H1: Disiplin cezası alan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ceza almayan öğrencilerden daha yüksek olacaktır.

H1: Disiplin cezası alan öğrencilerin empati becerileri ceza almayan öğrencilerden daha düşük olacaktır.

H1: Disiplin cezası alan öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumu daha otoriter, ceza almayan öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumu daha demokratik olacaktır.

3.4. Veri Toplama Araçları

3.4.1. Sosyodemografik Veri Formu

Katılımcılara uygulanmak üzere içerisinde cinsiyet, buldukları sınıf, kardeş sayısı, ebeveyn durumu, kim tarafından büyütüldüğü, anne eğitim düzeyi, baba

eğitim düzeyi, ekonomik durumu, başarı algıları ve disiplin cezası alıp almadığı sorularını barındıran form uygulayıcı tarafından hazırlanmıştır.

3.4.2. Saldırganlık Ölçeği

Uygulanan saldırganlık ölçeği Glaude¹⁰⁹ tarafından modifiye edilen Measures for Clinical Practice' nin Türkçeye uyarlanmış şeklidir. Bu uyarlama ve geçerlik güvenilirlik çalışmaları Mustafa Otrar ve Hilal Çelik tarafından yapılmıştır. Bu amaçla ölçeğin çevirisinin yanında güvenilirlik analizlerinden, iç tutarlılık, madde toplam, madde kalan, madde ayırtedicilik analizleri ve test-r-test hesaplama işlemleri yapılmıştır.Yapılan istatiksel analizler neticesinde envanterin Cronbach Alpha değeri $\alpha=,823$, test-r-test güvenilirlik katsayısı ise “ $r=.528$ ” olarak bulunmuştur.Yapılan araştırma sonucunda geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.¹¹⁰

Bu ölçek, saldırganlığı fiziksel saldırganlık; sözelsaldırganlık; dürtüsel saldırganlık; saldırganlıktan kaçınma ve toplam saldırganlık ölçeği olmak üzere alt ölçekler üzerinden ölçmektedir. Ölçek, “ bana hiç uygun değil”, “bana birazcık uygun”, “bana kısmen uygun”, “bana çok uygun” ve “bana tamamıyla uygun” şeklinde derecelendirilmiş 5’li likert tipinde , 30 soru olacak şekilde oluşturulmuştur. Uygulayan kişiden kendisine en uygun olan seçeneği işaretlemesi istenmektedir .Puanlama, alt boyutlara dâhil olan tüm maddelerin toplanması ve çıkan sonucun ilgili alt boyut kapsamına giren madde sayısına bölünmesiyle elde edilmektedir.¹¹¹

3.4.3 Empati Beceri Ölçeği

Empati beceri ölçeği – B formu 1988 yılında Dökmen tarafından ortaya konmuştur. Ölçekte altı kişinin başına altı farklı durum vardır. Her bir durumun altında da o kişiye verilebilecek on iki tepki cümlesi yer almaktadır. Bireylerin her bir durumu okuyup, altında verilen tepki cümlelerinden sorunu olan kişiye söyleyebileceği en önemli dört tepkiyi seçmesi istenmektedir. Her bir durumun altında bir de durumla ilgisiz tepki bulunmaktadır ve bireyler ölçekteki toplam altı tepkiden vir tanesini bile seçerse form geçersiz sayılmaktadır.

¹⁰⁹ Brain A. Gladue , Measures for clinical practice: A sourcebook: Vol. 2 Adults (4th ed.). Fischer, J., & Corcoran, K. (Ed) New York: Oxford University Press, 1994; **aktaran** Hilal Çelik ve Mustafa Otrar, Saldırganlık Envanterinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları, **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, Sayı: 29, 2009, 101-120, s.117

¹¹⁰ Çelik ve Otrar, a.g.e., s.101

¹¹¹ Çelik ve Otrar, a.g.e., s.108

Ölçeğin sonunda bireylerin verdiği yirmi dört tepkinin puanı toplanmaktadır. Elde edilen puanın yüksek çıkması kişinin yüksek empati becerisine, düşük çıkması da kişinin düşük empati becerisine sahip olduğunu göstermektedir.

Dökmen, ölçeğin güvenilirliğini test etmek için 64 kişiden oluşan bir gruba ölçme aracını üç hafta ara ile iki kez uygulamıştır. Sonucunda elde edilen puanlar arasındaki ilişki $r=.91$ 'dir. Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ise 0.83'tür.

Geçerliliği test etmek için ise ölçme aracı klinik psikoloji ve psikolojik danışmada en az yüksek lisans derecesine sahip olan 14 birey ve psikoloji eğitimi almamış 14 bireyden oluşan iki gruba uygulanmıştır. Sonucunda, psikoloji eğitimi alan bireylerin seçtiği tepkilerin numara aralığı 7 ile 10 iken, psikoloji eğitimi almamış bireylerin tercih ettiği tepkilerin 2 ile 8. numaralar arasında olduğu görülmüştür. Sonuç olarak iki grubun aldığı puanların empatik beceri açısından anlamlı şekilde farklılaştığı ortaya çıkmış ve ölçeğin istenen geçerliliğe sahip olduğu ortaya konmuştur. ($t= 6,77$, $sd= 26$, $p<0,001$)¹¹²

3.4.4. Anne Baba Tutum Ölçeği

Türkiye' de anne baba tutumunu ölçen bir araç ortaya çıkarma girişimi ilk kez 1972 yılında Kuzgun tarafından başlatılmıştır. Kuzgun'un demokratik, otoriter ve ilgisiz tutumları ölçmek amacıyla hazırladığı " Anne Baba Tutum Envanteri " 384 üniversite öğrencisi üzerinde uygulanmıştır. Uygulama sonunda demokratik ölçeğin bağımsız ölçüm yaptığı fakat diğer iki ölçeğin birbirinden bağımsız ölçüm yapmadığı ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine aracın yeterince güvenilir ölçme yapmadığına karar verilmiş ve envanterin " Ana Baba Tutum Ölçeği " adı ile yeniden revize edilmesine karar verilmiştir.

Yeni oluşturulan ölçeğin demokratik, otoriter, koruyucu/istekçi, reddedici ve ilgisiz tutumları ölçmesi amaçlanmıştır. Bunun için hazırlanan ölçek, 1992-1993 eğitim ve öğretim yılında Gazi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesinde öğrenim gören 100 öğrenciye uygulanmış ve ölçeğin boyutları belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan faktör analizi sonuçlarından sonra ölçeğin sadece demokratik, otoriter ve koruyucu/istekçi tutumu ölçen maddelerden oluşmasına karar verilmiştir.

¹¹² Çiftçi, a.g.e. , s.167-168

Yapılan analiz çalışmalarından sonra Ana Baba Tutum Ölçeği 40 maddeden oluşan, 5'li likert tipinde bir ölçme aracı olarak planlanmıştır. Alt ölçeklere ait madde sayıları da şöyledir:

Demokratik tutumu ölçen maddeler: 1, 2, 6, 7, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 29, 30, 36, 37, 39

Koruyucu-istekçi tutumu ölçen maddeler: 4, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27,28, 32, 33, 34

Otoriter tutumu ölçen maddeler: 3, 5, 8, 12, 16, 23, 31, 35, 38, 40 tır.

Ölçeğin güvenilirliğini tespit etmek için önce alt ölçeklerin iç tutarlık katsayıları (Cronbach Alpha) hesaplanmıştır. Sonra ölçeğin kararlı ölçüm yapıp yapmadığını denetlemek için test tekrar test yöntemi uygulanmıştır. Alt ölçeklerin iç tutarlık katsayıları da; demokratik ana-baba tutum alt ölçeği için α değeri 0.89, koruyucu-istekçi alt ölçek için 0.82, otoriter alt ölçek için 0.78 bulunmuştur. Demokratik alt ölçeğin kararlılık katsayısı 0.92, koruyucu/istekçi alt ölçeğinin 0.75, otoriter alt ölçeğinin de 0.79 olarak hesaplanmıştır.¹¹³

3.5.Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir.Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır.

Fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık, saldırganlıktan kaçınma, saldırganlık, empati, demokratik tutum, koruyucu tutum ve otoriter tutum ölçeklerinden alınan puanların normal dağılımda olup olmadığını tespit etmek amacıyla uygulanan tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda ölçeklerden alınan puanların normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir (sırasıyla; $z=0.132$, $p=0.001$; $z=0.071$, $p=0.020$; $z=0.145$, $p=0.001$; $z=0.181$, $p=0.001$; $z=0.067$, $p=0.020$; $z=0.077$ $p=0.048$; $z=0.110$, $p=0.004$; $z=0.101$, $p=0.013$ ve $z=0.152$, $p=0.001$).

Ölçeklerin puan değerleri normal dağılım göstermediğinden dolayı istatistiki ölçümlerde nonparametrik testler kullanılmıştır. Bunun için sayısal verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki farkın tespiti için Mann-Whitney U testi ve ikiden fazla grup olması durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Kruskal Wallis H testinden yararlanılmıştır. Kruskal Wallis H

¹¹³Yıldız Kuzgun ve Jale Eldeleklioğlu, "Ana Baba Tutumları Ölçeği", **Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçekler**, Nobel Kitap, 2012, s.66-70

Testinde anlamlı olan bulgular arasında farklılaşmayı tespit edebilmek için Mann Whitney U testi kullanılmıştır.Saldırganlık, empati ve anne baba tutum ölçeklerinden elde edilen puanlar arasındaki bağlantıya bakmak için Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır.

Elde edilen bulgular %95 güven aralığında %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

Bu bölümde öğrencilerin saldırganlık, empati ve anne baba tutumu ölçeklerinden elde edilen veriler ile araştırmacının hazırladığı sosyodemografik bilgi formundan sağlanan veriler yer almaktadır.

4.1.Öğrencilerin Demografik Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailesi ve kendisi ile ilgili “Kişisel Bilgi Formu” na verdikleri cevaplar doğrultusunda demografik değişkenlerini değerlendirmek için betimleyici istatistiksel analiz yöntemi uygulanmıştır. Araştırmada yer alan öğrencilerin demografik değişkenlere göre dağılımları Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Disiplin Cezası Alıp Almadıklarına Göre Demografik Özelliklere İlişkin Dağılımı (n=101)

Bireysel özellikler	Disiplin cezası alma durumu GRUPLAR				Farkns ve yüzdelik değerler		Test	
	Ceza alan (n=50)		Ceza almayan (n=51)					
	Sayı	%	Sayı	%	f	%	x ²	p
Cinsiyet								
Kız	19	38.0	21	41.2	40	39.6	x ² =0.107 p=0.744	
Erkek	31	62.0	30	58.8	61	60.4		
Sınıf								
10. sınıf	20	40.0	20	39.2	40	39.6	x ² =0.141 p=0.932	
11. sınıf	17	34.0	19	37.3	36	35.6		
12. sınıf	13	26.0	12	23.5	25	24.8		
Kardeş durumu								
Tek çocuk	2	4.0	4	7.8	6	5.9	x ² =3.426 p=0.330	
2 kardeş	21	42.0	17	33.3	38	37.6		
3 kardeş	10	20.0	17	33.3	27	26.7		
4 kardeş ve üzeri	17	34.0	13	25.5	30	29.8		
Ebeveyn durumu								
Anne baba beraber	45	90.0	48	94.1	93	92.1	x ² =1.230 p=0.541	
Anne baba ayrı	4	8.0	3	5.9	7	6.9		
Anne veya baba ölü	1	2.0	-	-	1	1.0		

Bireysel özellikler	Disiplin cezası alma durumu GRUPLAR				Farkns ve yüzdelik değerler		Test	
	Ceza alan (n=50)		Ceza almayan (n=51)					
	Sayı	%	Sayı	%	f	%	x ²	p
Kimle yaşadığı								
Ebeveyn ile birlikte yaşadığı	45	90.0	48	94.1	93	92.0	x ² =1.287 p=0.732	
Anne ile birlikte yaşadığı	3	6.0	2	3.9	5	5.0		
Baba ile birlikte yaşadığı	1	2.0	-	-	1	1.0		
Akraba ile birlikte yaşadığı	1	2.0	1	2.0	2	2.0		
Kimin büyüttüğü								
Ebeveyn	47	94.0	49	96.1	96	95.0	x ² = 1.032 p=0.597	
Anneanne – babaanne	2	4.0	2	3.9	4	4.0		
Akraba	1	2.0	-	-	1	1.0		
Babaların eğitim düzeyi								
İlkokul mezunu	17	34.0	27	52.9	44	43.6	x ² =3.748 p=0.153	
Ortaokul mezunu	19	38.0	13	25.5	32	31.7		
Lise mezunu ve üzeri	14	28.0	11	21.6	25	24.7		
Anne eğitim düzeyi								
İlkokul mezunu ve altı	23	46.0	28	54.9	51	50.5	x ² =3.363 p=0.186	
Ortaokul mezunu	21	42.0	13	25.5	34	33.7		
Lise mezunu ve üzeri	6	12.0	10	19.6	16	15.8		
Gelir düzeyi								
İyi ve üzeri	19	38.0	22	43.1	41	40.6	x ² =0.276 p=0.599	
Orta ve altı	31	62.0	29	56.9	60	59.4		
Okul başarısı								
Mükemmel, en iyilerden biri	5	10.0	7	13.7	12	11.9	x ² = 9.782 p=0.021*	
Ortalamanın üstü	12	24.0	23	45.1	35	34.6		
Ortalama düzeyde	28	56.0	21	41.2	49	48.5		
Ortalamanın altında	5	10.0	-	-	5	5.0		

*p<0.05

Disiplin cezası alan öğrencilerin 31'i (%62.0) erkek olduğu ve disiplin cezası almayan öğrencilerin 30'u (%58.8) erkek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığı ile öğrencilerin cinsiyetleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının belirlenmesi için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Buna göre öğrencilerin disiplin cezası alıp almaması ile cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır [$x^2 = 0.107$, $p=0.744$; $p > 0.05$].

Disiplin cezası alan öğrencilerin 20'si (%40.0) 10. Sınıfta okumakta olduğu ve disiplin cezası almayan öğrencilerin 20'si (%39.2) 10. sınıfta okumakta olduğu görülmüştür. Öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığı ile öğrencilerin kaçınıcı sınıfta okumakta olduğu arasında anlamlı bir farkın varlığının veya yokluğunun belirlenmesi

için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Sonuçlara göre öğrencilerin disiplin cezası alıp almaması ile öğrencilerin kaçınıcı sınıfta okudukları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır [$\chi^2 = 0.141$, $p=0.932$; $p > 0.05$].

Disiplin cezası alan öğrencilerin 21'i (%42.0) iki kardeş olduğu ve disiplin cezası almayan öğrencilerin 17'si (%33.3) iki kardeş olduğu görülmüştür. Öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığı ile öğrencilerin kaç kardeş olduğu arasında anlamlı bir farkın varlığının veya yokluğunun belirlenmesi için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Sonuçlara göre öğrencilerin disiplin cezası alıp almaması ile öğrencilerin kardeş sayıları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır [$\chi^2 = 3.426$, $p=0.330$; $p > 0.05$].

Disiplin cezası alan öğrencilerin 45'inin (%90.0) annesi babası beraber olduğu ve disiplin cezası almayan öğrencilerin 48'inin (%94.1) annesi babası beraber olduğu görülmüştür. Öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığı ile öğrencilerin ebeveynlerinin birliktelik durumları arasında anlamlı bir farkın varlığının veya yokluğunun belirlenmesi amacıyla Ki-Kare testi uygulanmıştır. Buna göre öğrencilerin disiplin cezası alıp almaması ile öğrencilerin ebeveynlerinin birliktelik durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır [$\chi^2 = 1.230$, $p=0.541$; $p > 0.05$].

Disiplin cezası alan öğrencilerin 45'i (%90.0) anne babasıyla birlikte yaşamakta olduğu ve disiplin cezası almayan öğrencilerin 48'i (%94.1) anne babasıyla birlikte yaşamakta olduğu görülmüştür. Öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığı ile öğrencilerin kimlerle yaşamakta olduğu arasında anlamlı bir farkın varlığının veya yokluğunun belirlenmesi için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Buna göre öğrencilerin disiplin cezası alıp almama durumu ile öğrencilerin kimlerle yaşamakta olduğu arasında istatistiksel yönden anlamlı bir fark bulunmamıştır [$\chi^2 = 1.287$, $p=0.732$; $p > 0.05$].

Disiplin cezası alan öğrencilerin 47'si (%94.0) annesi babası tarafından büyütülmüş olduğu ve disiplin cezası almayan öğrencilerin 49'u (%96.1) annesi babası tarafından büyütülmüş olduğu görülmüştür. Öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığı ile öğrencilerin kimler tarafından büyütülmüş olduğu arasında anlamlı bir farkın varlığının veya yokluğunun belirlenmesi için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Buna göre öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığına göre öğrencilerin kimler tarafından büyütülmüş olduğu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır [$\chi^2 = 1.032$, $p=0.597$; $p > 0.05$].

Disiplin cezası alan öğrencilerin 19'unun (%38.0) babası ortaokul mezunu olduğu ve disiplin cezası almayan öğrencilerin 27'sinin (%52.9) babası ilkokul mezunu olduğu görülmüştür. Öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığı ile öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farkın varlığının veya yokluğunun

belirlenmesi için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Sonuçlara göre öğrencilerin disiplin cezası alıp almaması durumu ile öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır [$\chi^2 = 3.748$, $p=0.153$; $p> 0.05$].

Disiplin cezası alan öğrencilerin 23'ünün (%46.0) annesi ilkokul mezunu ve altı olduğu ve disiplin cezası almayan öğrencilerin 28'sinin (%54.9) annesi ilkokul mezunu ve daha altında olduğu görülmüştür. Öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığı ile öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farkın varlığının veya yokluğunun belirlenmesi için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Sonuçlara göre öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığına göre öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$\chi^2 = 3.363$, $p=0.186$; $p> 0.05$].

Disiplin cezası alan öğrencilerin 31'inin (%62.0) ailesinin geliri orta ve alt olduğu ve disiplin cezası almayan öğrencilerin 29'unun (%56.9) ailesinin geliri orta ve alt olduğu görülmüştür. Öğrencilerin disiplin cezası alıp almaması ile öğrencilerin ailelerinin maddi geliri arasında anlamlı bir farkın varlığının veya yokluğunun belirlenmesi için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Buna göre öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığına göre öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$\chi^2 = 0.276$, $p=0.599$; $p> 0.05$].

Disiplin cezası alan öğrencilerin 28'inin (%56.0) okul başarısı ortalama düzeyde olduğu ve disiplin cezası almayan öğrencilerin 23'ünün (%45.1) okul başarısı ortalamanın üstünde olduğu görülmüştür. Öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığı ile öğrencilerin okul başarı seviyelerinin arasındaki değişikliğin anlamlı olup olmadığını gözlemek için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Buna göre öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığına göre öğrencilerin okul başarısı düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur [$\chi^2 = 9.782$, $p=0.021$; $p< 0.05$].

4.2. Öğrencilerin Saldırganlık, Empati ve Anne Baba Tutumu Ölçeklerine İlişkin Betimleyici İstatistikleri

Araştırmada yer alan öğrencilerin saldırganlık, anne baba tutumu ve empatiye ilişkin değişkenlerini değerlendirmek amacıyla betimleyici istatistiksel analiz yöntemine başvurulmuştur.

Tablo.4.2: Disiplin Cezası Almış Olan Öğrencilerin Saldırganlık Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı

Ölçek	Ort. ve SS	Minimum	Maximum
Fiziksel saldırganlık alt ölçeği	10.54±3.89	4.00	19.00
Sözel saldırganlık alt ölçeği	23.48±4.77	15.00	34.00
Dürtüsel saldırganlık alt ölçeği	20.54±7.37	10.00	61.00
Saldırganlıktan kaçınma alt ölçeği	5.84±1.92	2.00	9.00
Saldırganlık ölçeği (toplam skor)	60.40±12.58	36.00	104.00

Tablo 4.2'de görüldüğü gibi; disiplin cezası alan öğrencilerin sözel saldırganlık alt ölçeğinin ortalaması 23.48±4.77 olduğu, öğrencilerin dürtüsel saldırganlık alt ölçeğinin ortalaması 20.54±7.37 olduğu, öğrencilerin fiziksel saldırganlık alt ölçeğinin ortalaması 10.54±3.89 olduğu, öğrencilerin saldırganlıktan kaçınma alt ölçeğinin ortalaması 5.84±1.92 olduğu ve öğrencilerin saldırganlık ölçeğinin ortalaması 60.40±12.58 olduğu görülmüştür.

Tablo.4.3: Disiplin Cezası Almamış Olan Öğrencilerin Saldırganlık Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı

Ölçek	Ort. ve SS	Minimum	Maximum
Fiziksel saldırganlık alt ölçeği	8.86±4.09	4.00	19.00
Sözel saldırganlık alt ölçeği	21.03±4.42	13.00	30.00
Dürtüsel saldırganlık alt ölçeği	17.78±4.51	9.00	29.00
Saldırganlıktan kaçınma alt ölçeği	6.00±1.64	2.00	9.00
Saldırganlık ölçeği (toplam skor)	53.68±10.59	34.00	73.00

Tablo 4.3'de görüldüğü gibi; disiplin cezası almamış olan öğrencilerin sözel saldırganlık alt ölçeğinin ortalaması 21.03±4.42 olduğu, öğrencilerin dürtüsel saldırganlık alt ölçeğinin ortalaması 17.78±4.51 olduğu, öğrencilerin fiziksel saldırganlık alt ölçeğinin ortalaması 8.86±4.09 olduğu, öğrencilerin saldırganlıktan kaçınma alt ölçeğinin ortalaması 6.00±1.64 olduğu ve öğrencilerin saldırganlık ölçeğinin ortalaması 53.68±10.59 olduğu görülmüştür.

Tablo.4.4: Disiplin Cezası Almış Olan Öğrencilerin Empati Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı

Ölçek	Ort. ve SS	Minimum	Maximum
Empati ölçeği	131.86±19.46	78.00	167.00

Tablo 4.4'de görüldüğü gibi; disiplin cezası almamış olan öğrencilerin empati ölçeğinin ortalaması 131.86±19.46 olduğu görülmüştür.

Tablo.4.5: Disiplin Cezası Almamış Olan Öğrencilerin Empati Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı

Ölçek	Ort. ve SS	Minimum	Maximum
Empati ölçeği	129.45±18.12	76.00	160.00

Tablo 4.5'de görüldüğü gibi; disiplin cezası almamış olan öğrencilerin empati ölçeğinin ortalaması 129.45±18.12 olduğu görülmüştür.

Tablo.4.6: Disiplin Cezası Almış Olan Öğrencilerin Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı

Ölçek	Ort. ve SS	Minimum	Maximum
Demokratik tutum alt ölçeği	55.58±11.61	27.00	73.00
Koruyucu tutum alt ölçeği	42.40±9.89	26.00	62.00
Otoriter tutum alt ölçeği	23.64±9.02	12.00	57.00

Tablo 4.6'da görüldüğü gibi; disiplin cezası almış olan öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları demokratik tutum alt ölçeğinin ortalaması 55.58±11.61 olduğu, öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları koruyucu tutum alt ölçeğinin ortalaması 42.40±9.89 olduğu ve öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları otoriter tutum alt ölçeğinin ortalaması 23.64±9.02 olduğu görülmüştür.

Tablo.4.7: Disiplin Cezası Almamış Olan Öğrencilerin Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı

Ölçek	Ort. ve SS	Minimum	Maximum
Demokratik tutum alt ölçeği	58.62±12.33	22.00	74.00
Koruyucu tutum alt ölçeği	41.92±10.11	24.00	71.00
Otoriter tutum alt ölçeği	21.90±7.71	10.00	41.00

Tablo 4.7'de görüldüğü gibi; disiplin cezası almamış olan öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları demokratik tutum alt ölçeğinin ortalaması 58.62±12.33 olduğu, öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları koruyucu tutum alt

ölçeğinin ortalaması 41.92 ± 10.11 olduğu ve öğrencilerin ebeveynlerinden algıladıkları otoriter tutum alt ölçeğinin ortalaması 21.90 ± 7.71 olduğu görülmüştür.

4.3. Öğrencilerin Saldırganlık, Empati ve Anne Baba Tutumu Kişisel ve Demografik Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin saldırganlık, empati ve anne baba tutumu ölçeklerinden almış oldukları puanların disiplin cezası alıp almamaları açısından ne derece farklılaştığı test edilmiştir.

Tablo 4.8: Öğrencilerin Disiplin Cezası Alıp Almadığına Göre Grupların Saldırganlık Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Fiziksel saldırganlık alt ölçeği	Ceza alan	50	57.77	2888.50	936.50	-2.308	0.021*
	Ceza almayan	51	44.36	2262.50			
	Toplam	101					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Sözel saldırganlık alt ölçeği	Ceza alan	50	57.58	2879.00	946.00	-2.240	0.025*
	Ceza almayan	51	44.55	2272.00			
	Toplam	101					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Dürtüsel saldırganlık alt ölçeği	Ceza alan	50	58.10	2905.00	920.00	-2.41	0.016*
	Ceza almayan	51	44.04	2246.00			
	Toplam	101					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Saldırganlıktan kaçınma alt ölçeği	Ceza alan	50	50.34	2517.00	1242.00	-0.228	0.820
	Ceza almayan	51	51.65	2634.00			
	Toplam	101					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Saldırganlık ölçeği (toplam skor)	Ceza alan	50	58.56	2928.00	897.00	-2.569	0.010**
	Ceza almayan	51	43.59	2223.00			
	Toplam	101					

**p<0.01; *p<0.05

Tablo 4.8'de görünen gibi; öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığına fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve

saldırganlık ölçeklerinin puan sonuçları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir değişiklik olup olmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda; fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlık ölçeklerinin puanları açısından disiplin cezası almış olan öğrencilerin aleyhine anlamlı bir farklılığın var olduğu tespit edilmiştir. [Sırasıyla; U=936.50, p=0.021; U=946.00, p=0.025; U=920.00, p=0.016 ve U=897.00, p=0.010; p<0.01]. Disiplin cezası almış olan öğrencilerin fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlık ölçeklerinden aldıkları puanların disiplin cezası almamış olan öğrencilerin fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık ve saldırganlık ölçeklerinden aldıkları puanlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığına göre saldırganlıktan kaçınma ölçeğinden alınan puan değerleri arasında istatistiksel yönden anlamlı bir farklılaşmanın varlığını veya yokluğunu tespit etmek için Mann Whitney U-Testi yapılmıştır ve anlamlı bir farklılaşmaya ulaşılmadığı görülmüştür [U=1242.00, p=0.820 ; p>0.05].

Tablo 4.9: Öğrencilerin Disiplin Cezası Alıp Almadığına Göre Grupların Empati Ölçeğinin Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Empati ölçeği	Ceza alan	50	52.73	2636.50	1188.50	-0.588	0.557
	Ceza almayan	51	49.30	2514.50			
	Toplam	101					

Tablo 4.9'da görüldüğü gibi; öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığına göre empati ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın varlığını veya yokluğunu tespit edebilmek için Mann Whitney U-Testi yapılmıştır ve anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür [U=1188.50, p=0.557 ; p>0.05].

Tablo 4.10: Öğrencilerin Disiplin Cezası Alıp Almadığına Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Demokratik tutum ölçeği	Ceza alan	50	46.33	2316.50	1188.50	-0.588	0.557
	Ceza almayan	51	55.58	2834.50			
	Toplam	101					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Koruyucu tutum ölçeği	Ceza alan	50	46.33	2316.50	1041.50	-1.587	0.112
	Ceza almayan	51	55.58	2834.50			
	Toplam	101					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	p
Otoriter tutum ölçeği	Ceza alan	50	53.45	2672.50	1152.50	-0.833	0.405
	Ceza almayan	51	48.60	2478.50			
	Toplam	101					

Tablo 4.10'da görüldüğü gibi; öğrencilerin disiplin cezası alıp almadığına göre demokratik tutum, koruyucu tutum ve otoriter tutum ölçeklerinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın varlığını veya yokluğunu tespit edebilmek için Mann Whitney U-Testi yapılmıştır ve anlamlı bir farklılaşmanın var olmadığı tespit edilmiştir [Sırasıyla; U=1188.50, p=0.557; U=1041.50, p=0.112 ve U=1152.50, p=0.405 ; p>0.05].

4.4. Öğrencilerin Saldırganlık, Empati ve Anne Baba Tutumu Ölçeklerinden

Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin saldırganlık, empati ve anne baba tutumu ölçeklerinden almış oldukları puanlar arasında ilişkinin var olup olmadığı test edilmiştir.

Tablo 4.11: Disiplin Cezası Almış Olan Öğrencilerin Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Öğrencilerin Saldırganlık Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Analizi İle Değerlendirilmesi

Ölçekler		Empati ölçeği
Fiziksel saldırganlık alt ölçeği	r	-0.202
	p	0.159
Sözel saldırganlık alt ölçeği	r	-0.015
	p	0.917
Dürtüsel saldırganlık alt ölçeği	r	-0.108
	p	0.454
Saldırganlıktan kaçınma alt ölçeği	r	-0.014
	p	0.923
Saldırganlık ölçeği (toplam skor)	r	-0.142
	p	0.326

Tablo 4.11’de görüldüğü üzere; disiplin cezası almış olan öğrencilerin empati ölçeğinden almış oldukları puanlar ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık, saldırganlıktan kaçınma ve saldırganlık ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin varlığını veya yokluğunu belirlemek amacıyla Spearman Korelasyon-Analizi uygulanmış ve ölçekler arasında anlamlı bir ilişkinin var olmadığı bulgulanmıştır [Sırasıyla; $r=-0.202$, $p=0.159$; $r=-0.015$, $p=0.917$; $r=-0.108$, $p=0.454$; $r=-0.014$, $p=0.923$ ve $r=-0.142$, $p=0.326$; $p>0.05$].

Tablo 4.12: Disiplin Cezası Almış Olan Öğrencilerin Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Öğrencilerin Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Analizi İle Değerlendirilmesi

Ölçekler		Empati ölçeği
Demokratik tutum ölçeği	r	0.131
	p	0.364
Koruyucu tutum ölçeği	r	0.093
	p	0.522
Otoriter tutum ölçeği	r	-0.146
	p	0.312

Tablo 4.12’de görüldüğü gibi; disiplin cezası almış olan öğrencilerin empati ölçeğinden aldıkları puanlar ile demokratik tutum, koruyucu tutum ve otoriter tutum ölçeklerinden aldıkları puanlar arasındaki ilişkiye bakıldığında, bu ölçeklerden elde edilen sayısal değerler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir bağlantının varlığını veya yokluğunu denetlemek amacıyla Spearman Korelasyon-Analizi uygulanmış ve

bu değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin var olmadığı tespit edilmiştir. [Sırasıyla; $r=0.131$, $p=0.364$; $r=0.093$, $p=0.522$ ve $r=-0.146$, $p=0.312$; $p>0.05$].

Tablo 4.13: Disiplin Cezası Almış Olan Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Öğrencilerin Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Analizi İle Değerlendirilmesi

Ölçekler		Saldırganlık ölçeği
Demokratik tutum ölçeği	r	-0.082
	p	0.574
Koruyucu tutum ölçeği	r	0.360
	p	0.010**
Otoriter tutum ölçeği	r	0.361
	p	0.010**

** $p<0.01$

Tablo 4.13'de görüldüğü gibi; disiplin cezası almış olan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden almış oldukları puanlar ile demokratik tutum ölçeğinden almış oldukları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin varlığını veya yokluğunu tespit etmek için Spearman Korelasyon-Analizi yapılmış ve değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin var olmadığı görülmüştür [$r=-0.082$, $p=0.574$; $p>0.05$].

Disiplin cezası almış olan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar ile öğrencilerin koruyucu tutum ve otoriter tutum ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin varlığını veya yokluğunu belirlemek amacıyla Spearman Korelasyon-Analizi uygulanmış ve pozitif yönde anlamlı bir korelasyon olduğu görülmüştür ($p<0.01$). Disiplin cezası almış olan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar arttıkça öğrencilerin anne babalarından algıladıkları koruyucu tutum ve otoriter tutum ölçeklerinden aldıkları puanların da artmakta olduğu görülmüştür [Sırasıyla; $r=0.360$, $p=0.010$ ve $r=0.361$, $p=0.010$; $p<0.01$].

Tablo 4.14: Disiplin Cezası Almamış Olan Öğrencilerin Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Öğrencilerin Saldırganlık Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Analizi İle Değerlendirilmesi

Ölçekler		Empati ölçeği
Fiziksel saldırganlık alt ölçeği	r	-0.012
	p	0.932
Sözel saldırganlık alt ölçeği	r	-0.023
	p	0.871
Dürtüsel saldırganlık alt ölçeği	r	0.184
	p	0.197
Saldırganlıktan kaçınma alt ölçeği	r	-0.169
	p	0.236
Saldırganlık ölçeği (toplam skor)	r	0.036
	p	0.800

Tablo 4.14'de görüldüğü gibi; disiplin cezası almamış olan öğrencilerin empati ölçeğinden aldıkları puanlar ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dürtüsel saldırganlık, saldırganlıktan kaçınma ve saldırganlık ölçeklerinden almış oldukları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmanın varlığını veya yokluğunu tespit edebilmek için Spearman Korelasyon-Analizi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar arasında anlamlı bir farklılaşmanın var olmadığı tespit edilmiştir. [Sırasıyla; $r=-0.012$, $p=0.932$; $r=-0.023$, $p=0.871$; $r=-0.184$, $p=0.197$; $r=-0.169$, $p=0.236$ ve $r=0.036$, $p=0.800$; $p>0.05$].

Tablo 4.15: Disiplin Cezası Almamış Olan Öğrencilerin Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Öğrencilerin Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Analizi İle Değerlendirilmesi

Ölçekler		Empati ölçeği
Demokratik tutum ölçeği	r	0.066
	p	0.644
Koruyucu tutum ölçeği	r	-0.060
	p	0.675
Otoriter tutum ölçeği	r	-0.168
	p	0.239

Tablo 4.15'de görüldüğü gibi; disiplin cezası almamış olan öğrencilerin empati ölçeğinden aldıkları puanlar ile demokratik tutum, koruyucu tutum ve otoriter tutum ölçeklerinden almış oldukları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmanın varlığını veya yokluğunu tespit edebilmek için Spearman Korelasyon-Analizi yapılmış ve anlamlı bir farklılaşmanın var olmadığı tespit edilmiştir [Sırasıyla; $r=0.066$, $p=0.644$; $r=-0.060$, $p=0.675$ ve $r=-0.168$, $p=0.239$; $p>0.05$].

Tablo 4.16: Disiplin Cezası Almamış Olan Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Öğrencilerin Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin Spearman Korelasyon Analizi İle Değerlendirilmesi

Ölçekler		Saldırganlık ölçeği
Demokratik tutum ölçeği	r	-0.141
	p	0.323
Koruyucu tutum ölçeği	r	0.295
	p	0.035*
Otoriter tutum ölçeği	r	0.243
	p	0.085

*p<0.05

Tablo 4.16'da görüldüğü gibi; disiplin cezası almamış olan öğrencilere uygulanan saldırganlık ölçeğinden alınan puan değerleri ile demokratik tutum ve otoriter tutum ölçeklerinden alınan puan değerleri karşılaştırıldığında, elde edilen sonuçlar arasında istatistiksel yönden anlamlı bir ilişkinin varlığını veya yokluğunu görmek için Spearman Korelasyon-Analizi yapılmış ve aralarında anlamlı bir ilişkinin var olmadığı bulgulanmıştır. [Sırasıyla; $r=-0.141$, $p=0.323$ ve $r=0.243$, $p=0.085$; $p>0.05$].

Disiplin cezası almamış olan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden almış oldukları puanlar ile bu öğrencilerin koruyucu tutum ölçeğinden almış oldukları puanlar arasında anlamlı bir farklılaşmanın varlığını veya yokluğunu tespit edebilmek için Spearman Korelasyon-Analizi yapılmış ve değişkenler arasında pozitif yönde korelasyon saptanmıştır. ($p<0.01$). Disiplin cezası almamış olan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar arttıkça öğrencilerin anne babalarından algıladıkları koruyucu tutum ölçeğinden aldıkları puanların da artmakta olduğu görülmüştür [$r=0.295$, $p=0.035$; $p<0.05$].

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada öncelikli olarak disiplin cezası alan ve almayan lise öğrencileri saldırganlık, empati becerisi ve anne-baba tutumları açısından değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda; disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin saldırganlık ölçeklerinden aldıkları puanlar açısından aralarında anlamlı bir fark bulunmuş fakat empati ve anne-baba tutumları açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Saldırganlık açısından elde edilen sonuç beklentiyi destekler niteliktedir. Empati becerisi açısından anlamlı bir fark bulgulanmamış olmasının sebebinin ise disiplin cezalarının sigara, kopya, okula uygun giyinmeme gibi suçlardan da verilmesinin olduğu düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin empati ve farklı değişkenler açısından ilişkisine bakıldığı birkaç araştırma bulunmuşken, saldırganlık ve anne baba tutumları açısından değerlendiren araştırmaya rastlanmamıştır. Çiftçi, 2007-2008 eğitim ve öğretim döneminde Erzurum merkezde yaptığı araştırmada disiplin cezası alan ve almayan öğrencileri empatik becerileri açısından karşılaştırmış ve ceza alan öğrencilerin empatik beceri puanlarının ceza almayan öğrencilerin aldıkları puanlardan daha düşük olduğunu bulgulamıştır.¹¹⁴ Yılmaz da benzer bir araştırmada 2007-2008 yıllarında 14-18 yaşları arasındaki suç işlemiş ve suç işlememiş gençlerin empati düzeylerini karşılaştıran bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, suçlu olan liseli gençlerin empati düzeyinin, suç işlememiş olan liseli gençlerin empati düzeyinden düşük olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁵ Kendal ve Deardoff, suç işlemiş ve işlememiş gençlerdeki empati ve sosyalliği araştırmak amacıyla araştırmalarını yapmışlardır. Araştırmada 32 kişiden oluşan bir suç işlemiş, 16 kişiden oluşan birden fazla suç işlemiş ve 19 kişiden oluşan hiç suç işleyen üç grup üzerinde karşılaştırma yapılmıştır. Sonuç olarak da, bu üç grup arasında empati açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu da bizim araştırmamızda çıkan sonucu destekler niteliktedir. ¹¹⁶ Yıldırım'ın yaptığı benzer araştırmada disiplin cezası almış öğrencilerin uyum düzeylerinin ceza almamış öğrencilerin uyum düzeylerinden daha

¹¹⁴ Çiftçi, a.g.e , s.177

¹¹⁵ Aynur Yılmaz, Suça Yönelmiş ve Yönelmemiş 14-18 Yaş Arası Ergenlerin Empati Düzeylerinin ve Ana-Baba Tutumlarının İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 2009, s.94(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹¹⁶ Kendall PC and Deardoff PA. Empathy and Socialization in First and Repeat Juvenile Offenders and Normals, **J Abnorm Child Psychol**, 1977;5(1):93-7. PubMedPMID: 845333.

düşük olduğu bulgulanmıştır.¹¹⁷Karaman ve ark., şiddetten kaynaklı disiplin cezası almış farklı seviyedeki lise öğrencilerinin bu konudaki düşüncelerini belirlemek amacıyla 35 erkek ve 10 kız öğrenci üzerinde araştırmalarını yapmışlardır. Sonuçlar şunu göstermiştir ki; öğrenciler, yetersiz sinir kontrolü, yetersiz problem çözme becerisi, gecikmiş memnuniyet problemleri ve düşük desteklerden dolayı şiddete başvurmuşlardır ve disiplin cezası almış öğrencilerin aileleriyle problemlili olduğu ortaya çıkmıştır.¹¹⁸

Araştırmamızın temel amacının yanında sosyodemografik veri formundaki değişkenler üzerinden de ceza alan ve almayan öğrenciler karşılaştırmıştır. Buradan elde edilen sonuçlara göre ise; disiplin cezası alan ve almayan öğrencilerin cinsiyetleri, sınıf seviyeleri, kardeş sayıları, anne baba birliktelikleri, öğrencilerin kimle yaşadıkları, kim tarafından büyütüldükleri, anne baba eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamış; sadece başarı algıları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Böyle bir sonuca ulaşmamızda, öğrencilerin ailelerinin benzer özelliklere sahip olmalarının etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Yapılan analiz sonuçlarına göre öğrencilerin başarı algıları hariç diğer faktörlerin disiplin cezası alıp almama durumunu etkilemediği görülmüştür. Literatür incelendiğinde Çiftçi 'nin de ceza alan ve almayan öğrencileri bazı sosyodemografik faktörler açısından karşılaştırdığı araştırması da bu sonucu destekler niteliktedir.¹¹⁹Benzer araştırmalar incelendiğinde, Aktaş'ın 2009 yılında İstanbul'un Bayrampaşa ilçesinde bulunan bir meslek lisesinde yaptığı araştırmada da disipline sevk edilmede öğrencinin yaşının, anne ve babanın eğitim düzeyinin, anne ve babanın hayatta olup olmamasının, birlikte yaşayıp yaşamadıklarının önemli ölçüde etkisinin olmadığı sonucu bulgulanmıştır. Bunun yanı sıra ders başarısının öğrencinin disipline gitmesi üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.¹²⁰ Karaman ve ark.'nin yaptığı araştırmada da disiplin cezası almış olan öğrencilerin akademik başarıları düşük bulunmuştur.¹²¹ Bu çalışmalar bizim elde ettiğimiz sonuçları destekler niteliktedir. Bunun yanı sıra Taş'ın 2014-2015 eğitim ve öğretim döneminde İstanbul'da bulunan bazı okullarda yaptığı araştırmada ise annelerinin eğitim durumu ilköğretim ve lise olan öğrencilerin, annelerinin eğitim durumu üniversite olan öğrencilere göre disiplin suçu işleme ihtimalinin daha yüksek olduğu

¹¹⁷Taşkın Yıldırım, Disiplin Cezası Alan ve Almayan Lise Öğrencilerinin Uyum Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnönü Üniversitesi, Malatya, 1999, s.50(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹¹⁸Ömer Karaman vd., "Opinions of High School Students Involved in Violence", **Journal of Education and Practice**, 2016, v7, n35, p45-51

¹¹⁹Çiftçi, a.g.e. , s.172

¹²⁰ Aktaş, a.g.e., s. 156-162

¹²¹Ömer Karaman vd., "Opinions of High School Students Involved in Violence", **Journal of Education and Practice**, 2016, v7, n35, p45-51

bulgulanmıştır. Bunun yanında araştırmada babaların eğitim düzeyleri ile disiplin suçu işleme oranları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.¹²² Gençoğlu ve ark.'nın Samsun'da 436 ergen üzerinde yaptıkları başka bir çalışmada ise anne eğitim düzeyinin daha yüksek olduğu öğrencilerin şiddet eğilimlerinin daha fazla olduğu bulunmuş, baba eğitim düzeyi ile şiddet eğilimi arasında ise anlamlı bir fark bulunamamıştır.¹²³ Ersin' in, 2010 yılında İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde 100 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmadan alınan sonuçlara göre de sosyoekonomik düzeyi düşük veya yüksek olan öğrencilerin kural dışı davranış sergileme oranlarında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.¹²⁴ Özgür ve arkadaşlarının yaptığı araştırmanın bulgularına göre ise 11.sınıf öğrencilerinin şiddet eğilimi 9. Ve 10. Sınıf öğrencilerinin şiddet eğilimlerinden, erkek öğrencilerin şiddet eğilimi kız öğrencilerinkinden fazladır. Aynı zamanda gelir düzeyi gider düzeyinden az olan çocukların şiddet eğilimleri, gelir düzeyi gider düzeyinden fazla olan çocukların şiddet eğilimlerinden daha yüksektir.¹²⁵ Yine benzer bir araştırmada da erkeklerin fiziksel saldırganlıkları kızların fiziksel saldırganlıklarından daha yüksek bulunmuştur.¹²⁶ Gümüş'ün yaptığı araştırmada ise öğretmenler saldırgan çocukları pasif çocuklara göre daha başarısız bulmuşlardır.¹²⁷ Güçlü yaptığı araştırmada öğrencilerin başarı durumunun arttıkça ceza alma oranlarının düştüğünü bulgulanmıştır.¹²⁸

Araştırmanın alt problemlerinden biri de disiplin cezası alan ve almayan öğrencileri kendi içlerinde "saldırganlık-empati becerisi", "empati becerisi- anne baba tutumu" ve "saldırganlık-anne baba tutumu" açısından ne derece farklılaştığıdır. Bununla ilgili yapılan analizlerin sonuçlarına göre; disiplin cezası almış olan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar arttıkça öğrencilerin anne babalarından algıladıkları koruyucu tutum ve otoriter tutum ölçeklerinden aldıkları puanların da artmakta olduğu bulgulanmıştır. Disiplin cezası almamış olan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar arttıkça öğrencilerin anne

¹²² Gülistan Taş, Meslek Lisesi Öğrencilerinin Disiplin Algılarının İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2015, s.108 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

¹²³ Cem Gençoğlu vd. , Ergenlerin Şiddet Eğilimine Etki Eden Ailevi Faktörler, **Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 9/2, 2014, 639-652, s.648

¹²⁴ Burhan Ersin, Lise Öğrencilerinin Suç Eğilimleri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki (BEYOĞLU ilçesi Örneği), Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s.76 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

¹²⁵ Gönül Özgür vd., " Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler " **Psikiyatri Hemşireliği Dergisi- Journal of Psychiatric Nursing** , 2011, 2(2):5360, s.58

¹²⁶ Rezzan Gündoğdu, " 9. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2010, Cilt:19, sayı:3, 257-276, s.268 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

¹²⁷ Yavuz Gümüş, a.g.e., s.69 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

¹²⁸ Mustafa Güçlü, Ortaöğretim Kurumlarında Disiplin Cezası Alan Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Yönden İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erciyes Üniversitesi , Kayseri, 2004, s.61 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

babalarından algıladıkları koruyucu tutum ölçeğinden aldıkları puanlar da artmakta olduğu bulgulanmıştır. iteratür incelendiğinde;

Tuzgöl 1995-1996 yıllarında Ankara'da, anne baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini incelemek amacıyla araştırmasını yapmıştır. Araştırma sonucuna göre, anne baba tutumları ile saldırganlık arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.¹²⁹ Yeğen ise 2008 yılında yaptığı araştırmasında saldırganlık puanları arttıkça, aile ile ilişkinin puanların düştüğünü ifade etmiştir.¹³⁰ Ayan'ın yaptığı araştırmaya göre annesinden şiddet gören ve olumsuz tutuma maruz kalan öğrencilerin saldırganlık puanları, annesinden olumlu tutum gören öğrencilere göre daha yüksektir.¹³¹ Uğur da çalışmasında otoriter ve tutarsız anne baba tutumu algılayan öğrencilerin daha saldırgan tepkiler gösterdiklerini bulgulanmıştır.¹³² Totan ve Yöndem' in yaptıkları araştırmaya göre ise, ergenlerin anne ve babaları ile olan ilişkileri arttıkça ve sağlıklı oldukça zorba davranış gösterme ihtimalleri azalmaktadır. Özellikle erkek çocuklarda bu durum daha çok geçerlidir.¹³³ Shaheen, ergenlerdeki saldırganlık davranışının gelişiminde aile tutumunun rolünü incelemek amacıyla, 200 üniversite öğrencisi üzerinde araştırmasını yapmıştır. Sonucunda ise, pozitif aile tutumu ve saldırganlık arasında önemli ters bir ilişki olduğu bulgulanmıştır. Bunun yanında negatif aile tutumu ve saldırganlık arasında ise pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır.¹³⁴

Disiplin cezası almış olan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar ile empati beceri ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Disiplin cezası almamış olan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar ile empati beceri ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu sonuca ulaşmamızda ergenlik döneminin genel özelliklerinin de etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Literatüre bakıldığında; Hasta ve Güler, yaş ortalaması 20 olan 205 kişi üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda, yıkıcı saldırganlık ve empatik eğilim arasında negatif bir ilişki olduğunu

¹²⁹ Meliha Tuzgöl, "Anne Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 2016, Cilt:2, Sayı:14, 39-48, s.42

¹³⁰ Beyza Yeğen, Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Uyumları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Kadıköy İlçesi Örneği) , Sosyal Bilimler Enstitüsü , Yeditepe Üniversitesi , İstanbul, 2008 , s. 224(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹³¹ Sezer Ayan, "Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri", **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, 2007, 8(3), 206-214, s.211

¹³² Erol Uğur, Lise Öğrencilerinin Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmaları ve Saldırganlık Tepkileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, 2013, s.91(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹³³ Tarık Totan ve Zeynep Deniz Yöndem, Ergenlerde Zorbalığın Anne Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi, **Ege Eğitim Dergisi**, 2007(8), 2:53-68, s.63

¹³⁴ Fareeda Shaheen, Role of Parental Attitude in Development of Aggressive Behavior among Adolescents, **The International Journal of Indian Psychology**, ISSN 2348-5396 (e) | ISSN: 2349-3429 (p) ,Volume 2, Issue 3, Paper ID: B00324V2I32015, April to June, 2015,s.45-46

saptamışlardır.¹³⁵ Rehber 2005-2006 yıllarında Nevşehir'de 5 tane okulun ikinci kademe öğrencileri üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırmada, empati düzeyi düşük ve yüksek olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerini karşılaştırmıştır. Aldığı sonuçlara göre de empati eğilimi düşük olan öğrencilerin çatışma çözerken daha çok saldırgan davranışlara başvurabileceğini ifade etmiştir.¹³⁶

Kandemir ve Özbay, sınıf içindeki empatik atmosferin saldırganlığa ve zorbalığa etkilerini saptamak için 426 öğrenci üzerinde araştırmalarını yapmışlardır. Araştırmanın sonucuna göre öğrencilerin sınıf içinde hissettikleri empatik ortam ile zorba davranışlar arasında negatif ilişki saptanmıştır.¹³⁷ Filiz de farklı lise türlerinde okuyan öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmasında empatik eğilim ve saldırganlık puanları arasında negatif bir ilişki olduğunu saptamıştır.¹³⁸ Pelendecioğlu ise 2009-2010 yıllarında Kastamonu'da 9-10 ve 11.sınıfta okuyan 859 öğrenci üzerinde yaptığı araştırma sonucunda, empati düzeyi ile zorbalık arasında anlamlı bir fark olmadığını bulgulamıştır.¹³⁹ Wang ve ark.'nın akran fiziksel saldırganlığının, empati, kendini kontrol, saldırganlık inançları ve akran iş birliği ile ilişkisini araştırdıkları araştırmada da, akran fiziksel saldırganlığı ile empati arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.¹⁴⁰ Hazebrook ve ark., empati ve saldırganlık arasında daha önce elde edilmiş tutarsız bulgular ve düşük ilişkiyi açıklamak amacıyla ergenler üzerinde çalışmalarını yapmışlardır. Bu düşük ilişkiyi açıklamak için de şu kavramlar üzerinde yoğunlaşmışlardır: "Duygusal empati, arabuluculuk, akranlarla olan sosyal ilişkilerde dominant olma arzusu ve ergenlerdeki proaktif saldırganlık". 550 Alman ergen üzerinde araştırmalarını yapmış ve şu bulgulara ulaşmışlardır: Empatik kaygı eksikliği ve proaktif saldırganlık arasındaki bağlantı kısmen akran arası dominant olma arzusuyla bağlantılıdır. Akranlarıyla sosyal ilişkilerinde dominant yani baskın olma arzusunun yüksek olduğunu belirten

¹³⁵Derya Hasta ve M.Eda Güler, Saldırganlık:Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme, 64-97, s.85

¹³⁶Elife Rehber, İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2007, s. 36-37(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹³⁷Mehmet Kandemir ve Yaşar Özbay, "Sınıf İçinde Algılanan Empatik Atmosfer ile Benlik Saygısı Arasındaki Etkileşimin Zorbalıkla İlişkisi", **İlköğretim Online**, 8(2), 322-333, 2009, s.330

¹³⁸Adem Filiz, Farklı Lise Türlerindeki Öğrencilerin Empatik Eğilimlerinin ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi (Kartal İlçesi Örneği), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2009, s. 101(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹³⁹Betül Pelendecioğlu, Lise Öğrencilerinde Zorbalık Olgusunun Okul Yaşam Kalitesi ve Empati Değişkenleri Bakımından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu, 2011, s.74-75(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁴⁰Fu Man Wang, "Peer Physical Aggression and Its Association With Aggressive Beliefs, Empathy, Self-Control, and Cooperation Skills Among Students in a Rural Town of China", Journal of Interpersonal Violence, First Published May 14, 2012

ergenlerde proaktif saldırganlığa göre empatik kaygı eksikliği sayısı daha yüksektir.¹⁴¹

Disiplin cezası almış olan öğrencilerin empati beceri ölçeğinden aldıkları puanlar ile algılanan anne baba tutumları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Disiplin cezası almamış olan öğrencilerin empati beceri ölçeğinden aldıkları puanlar ile algılanan anne baba tutumları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Korap, İstanbul ilinde 299 lise öğrencisi üzerinde anne baba tutumlarının iletişim becerisine etkisini saptamak için bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda, ebeveynin koruyucu ve otoriter olarak algılanması arttıkça, toplam iletişim becerilerinde artma olduğu bulgulanmıştır. Korap bu sonucu, ergenlik döneminin genel özelliklerinden kaynaklandığı şeklinde yorumlamıştır.¹⁴² Taner Derman ise yaptığı araştırma sonucunda saldırgan davranış gösteren aileye sahip çocukların empati düzeylerinin, saldırgan davranış göstermeyen aileye sahip çocuklara göre daha düşük olduğunu bulgulanmıştır.¹⁴³

¹⁴¹Van Hazebroek BC, Olthof T, Goossens FA., Predicting aggression in adolescence:The interrelation between (a lack of) empathy and social goals,**Aggress Behavior**,2017 Apr;43(2):204-214, doi: 10.1002/ab.21675. Epub 2016 Sep 14. PubMed PMID:27629521.

¹⁴²Nazlı Korap, Algılanan Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin İletişim Becerisine Etkisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s.135(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁴³Meral Taner Derman, "The Journal of Academic Social Science Studies", **International Journal of Social Science**, 2013, Volume 6 Issue 1, 1365-1382, s.1371

ÖNERİLER

1. Disiplin cezası alan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar, ceza almayan öğrencilerin aldıkları puanlardan yüksek çıktığından dolayı okullardaki saldırganlığı azaltmak için idare, veli, öğrenci ve okul rehberlik servisi ile ortaklaşa çalışmalar yapılabilir.
2. Disiplin cezası alan öğrencilerin saldırganlıkları arttıkça aileden algılanan otoriter tutumun da arttığı görülmüştür. Bu sonuçtan yola çıkarak anne ve babalara çocukları ile daha kaliteli iletişim kurmaları için ergenlik döneminin özelliklerini de içeren eğitimler düzenlenebilir.
3. Bu çalışma bir Anadolu Lisesi'nde yapılmıştır. Yeni yapılacak benzer çalışmalarda örneklem grubu farklı okul türlerinden ve daha fazla sayıda öğrenciyi kapsayacak şekilde seçilebilir.
4. Yeni yapılacak çalışmalar için, disiplin cezası alan öğrencilerin demografik özellikleri ile empati, saldırganlık ve anne baba tutumları arasındaki ilişkiye bakılabilir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ADA Sefer ve ÖLÇÜM ÇETİN Münevver , Eğitim ve Öğretim Ortamında Disiplin Nedir?, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006

ATKINSON Richard vd., Psikolojiye Giriş, Çev. Y. Alogan, Arkadaş Yayınları, 2.Baskı, Ankara, 2002

BANDURA Albert , Aggression: A social learning analysis, New York: Prentice-Hall,1973

BASCH Michael Franz, Understanding Psychotherapy: The Science Behind The Art, New York:Basic Books, 1998

BOZKURT Tülay, "Empati Kuramları ve Uygulamaları", Empati Kuramdan Uygulamaya, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2014,17-42

BUDAK Selçuk , Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2001

COVEY S.R., Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı, Çev. O. Deniztekin, F.N.Deniztekin, İstanbul, 2005

CÜCELOĞLU Doğan, İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 14. Basım, 2006

ÇELİK TURPOĞLU Aysin, "Ailede Empati", Empati Kuramdan Uygulamaya, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2014

DÖKMEN Üstün, Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2015

FERENCZİ Sandor, Child analysis in the analysis of adults. Final Contributions to the Problems and Methods of Psychoanalysis, M Balint (Ed), 3. Cilt, Basic Books, New York, 1955

FREEDMAN Jonathan vd., Sosyal Psikoloji, çev.Ali Dönmez, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1989

FROMM Erich, İnsanda Yıkıcılığın Kökenleri, Payel Yayınevi, İstanbul, 2011, s.35

GLADUE B. A., (1994). Measures for clinical practice: A sourcebook: Vol. 2 Adults (4th ed.). Fischer, J., & Corcoran, K. (Ed) New York: Oxford University Press

GOLEMAN, Duygusal Zeka, Çev. Banu Seçkin Yüksel, Varlık yayınları, 2005

GRUEN Arno, Empatinin Yitimi, Çev.İlknur İgan, Çitlembik Yayınları, İstanbul, 2006

GRUEN Arno, Normalliğin Deliliği, Hastalık Olarak Gerçekçilik: İnsandaki Yıkıcılık Üzerine Bir Kuram, Çev İlknur İgan, İstanbul, Çitlembik

HAVENS Leston., Making Contact: Uses of Language in Psychotherapy, Cambridge:Harvard University Pres

HOLLIN Clive R. , “ Contemporary Psychological Research into Violence: An Overview”, Violence in Society, Ed. Pamela J. Taylor, Royal College of Physicians of London, London, 1993

HUMPHREYS Tony, A Different Kind Of Discipline, Çev.Berat Çelik, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2003

HURLOCK Elizabeth, “Ergenlikte Beden Gelişimi” (ed. Bekir Onur), Ergenlik Psikolojisi, Taş Kitapçılık, Ankara, 1985

KIRSH Steven J., Children, Adolescents and Media Violence: A Critical Look at the Research, Sage Publications, London, 2006

KOÇ Bozkurt, Okullarda Şiddet, E Yazı, İstanbul, 2011

KÖKNEL Özcan , İnsanı Anlamak, Altın Kitaplar, İstanbul, 2005

KÖKNEL Özcan , Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, Altın Kitaplar Yayın Evi, İstanbul, 1985

KRAHE Barbara, The Social Psychology of Aggression, Psychology Press, Hove, 2001

KUZGUN Yıldız ve ELDELEKLİOĞLU Jale , “Ana Baba Tutumları Ölçeği”, Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçekler, Nobel Kitap, 2012

POYRAZ Cengiz “Fiziksel Gelişim” (ed.Armağan Yıldız), Gelişim Psikolojisi, Nobel Yayıncılık, İstanbul, 2010. S.81

SALMIŞ Ferman, Tekno İnsan Çağında İletişim ve Empati Kaybı, Türdav Yayın Grubu, İstanbul, 2011

SIGMUND Freud (1920) Group psychology and the analysis of the ego, Standard Edition, 18. Cilt, Hogarth, London, 1955

TAYLOR Pamela J., “Violence as A Health Issue”, Violence in Society, Pamela J. Taylor, Royal College of Physicians of London, London, 1993

ULUĞ Mücella , “Empati Nedir? Tanımı ve Benzer Kavramlardan Farkı”, Empati Kuramdan Uygulamaya, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2014

VATANDAŞ Celalettin, “ Ail eve Şiddet(Türkiye’de Eşler Arası Şiddet)”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Yayın No:58, Afyon, 2003

WANG Fu Man, “Peer Physical Aggression and Its Association With Aggressive Beliefs,Empathy, Self-Control, and Cooperation Skills Among Students in a Rural Town of China”, Journal of Interpersonal Violence, First Published May 14, 2012

WIEHE Vernon R. , Understanding Family Violence: Treating and Preventing Partner, acahild, Sibling and Elder Abuse, Sage Publications, London, 1998

YAVUZER Haluk , Ana Baba ve Çocuk, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010

YAVUZER Haluk , Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010

YAVUZER Haluk vd, Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011

YUSUFOFF Yasemin, Bebeklikten Ergenliğe Pozitif Disiplin, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012

ZILLMAN Donald, Hostility and Agression, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey, 1979

MAKALELER

AKKOYUN Füsün ., "Empatik Eğilim ve Ahlaki Yargı", Psikoloji Dergisi, cilt:6,1987

AKKOYUN Füsün, Empatik Anlayış Üzerine, Ankara, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 2, 63-71

ALTINBAŞ Kürşat Altınbaş vd., "Empatinin abaiyolojik Yönleri", Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 2010, 2(1), 15-25

ANDERSON Craig A. vd., "Human Aggression", Annual Review of Psychology, 53:27-51, 2002

AYAN Sezer, "Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri", Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2007, 8(3), 206-214

ÇELİK Hilal ve OTRAR Mustafa, Saldırganlık Envanterinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı: 29,2009, 101-120

DS Maclsaac, Empathy: Heinz Kohut's Contribution, 2nd edition, Bohart AC, Washington D.C., S.245-264; aktaran Şeref Gülseren, "Eşduyum(Empati): Tanımı ve Kullanımı Üzerine Bir Gözden Geçirme", Türk Psikiyatri Dergisi, 2001, 12(2); 133-145

DYMOND RF, A Scale for The Measurement of Emphatic Ability, Journal of Counseling Psychology, 13, pp. 127-133

GÜNDOĞDU Rezzan, " 9. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2010, Cilt:19, sayı:3, 257-276

HAKANSSON Jakob and MONTGOMERY Henry, "Empathy As An Interpersonal Phenomenon", Journal of Social and Personal Relationships, 20, 267-284

HASTA Derya ve GÜLER M.Eda, Saldırganlık:Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme, 64-97

HAZEBROEK BC Van,Olthof T, Goossens FA., Predicting aggression in adolescence:The interrelation between (a lack of) empathy and social goals,

Aggress Behavior,2017 Apr;43(2):204-214, doi:10.1002/ab.21675. Epub 2016 Sep 14. PubMed PMID:27629521.

HOFFMAN, Sex Differences in Empathy and Related Behaviours, Psychological Bulletin,1977, Vol: 84, No: 4, pp. 712-722

HUBBARD Julie vd., “ The Dyadic Nature of Social Information Processing in Boy’s Reactive and Proactive Aggression”, Journal of Personality and Social Psychology, 2001, 80(2), 268-280

KANDEMİR Mehmet ve ÖZBAY Yaşar ,”Sınıf İçinde Algılanan Empatik Atmosfer İle Benlik Saygısı Arasındaki Etkileşimin Zorbalıkla İlişkisi” , İlköğretim Online , 8(2) , 322-333 , 2009

KARAMAN Ömer vd., “Opinions of High School Students Involved in Violence”, Journal of Education and Practice, 2016, v7, n35

KARTAL Hülya , “ Öğretmen Adaylarının Uygulama Okullarındaki Zorbalıkla İlgili Değerlendirmeleri”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2005, 29(1):141-172

KAYA Alim ve SİYEZ Diğdem. M. , “KA-Sİ Çocuk ve Ergenler İçin Empatik Eğilim Ölçeği: Geliştirilmesi Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, Eğitim ve Bilim, 2010, Cilt:35, Sayı:156, 110-124

KENDALL PC and DEARDOFF PA. Empathy and Socialization in First and Repeat Juvenile Offenders and Normals, J Abnorm Child Psychol, 1977;5(1):93-7. PubMedPMID: 845333.

ONUR Bekir , Disiplin Kavramı, Eğitim ve Bilim, 1979,25-33

ÖZBAY Haluk ve IŞIK CANPOLAT Banu, “Psikoterepide Empati- Nesnellik İkilemi”, Klinik Psikiyatri, 2003;6, 39-45

ÖZGÜR Gönül vd., “ Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler “, Psikiyatri Hemşireliği Dergisi- Journal of Psychiatric Nursing , 2011, 2(2):5360

ROGERS Carl, “The Necessary and Sufficient Conditions of Therapeutic Personality Change”, Journal of Counselling Psychology, 1957,21, 95-103

SARPKAYA Pınar, “Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Velilere Göre Resmi Liselerdeki Öğrenci Disiplin Sorunlarının Nedenleri”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2007(2), 110-121

SHAHEEN Fareeda, Role of Parental Attitude in Development of Aggressive Behavior among Adolescents, The International Journal of Indian Psychology, ISSN 2348-5396 (e) | ISSN: 2349-3429 (p) ,Volume 2, Issue 3, Paper ID: B00324V2I32015, <http://www.ijip.in>, April to June 2015

TANER DERMAN Meral , “The Journal of Academic Social Science Studies”, International Journal of Social Science, 2013, Volume 6 Issue 1, 1365-1382

TUZGÖL Meliha, “Anne Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2016, Cilt:2, Sayı:14, 39-48

UZ BAŞ Aslı vd., “ İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Reaktif ve Proaktif Saldırganlık: Okul Psikolojik Danışmanlarının Görüş ve Yaklaşımları”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2012, Sayı 23, 354-370, s.355-356

ZAHN-WAXLER Carolyn, Marian Radke-Yarrow, Elizabeth Wagner and Michael Chapman, “Development of Concern for Others”, Developmental Psychology, 28, 126-136

TEZLER

AKTAŞ Kemal , Disiplin Soruşturması Açılan Öğrencilerin Aile Profilleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2009(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

ÇİFTÇİ Muhammed, Disiplin Cezası Alan ve Almayan Lise Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yetenekleri, Bilişsel Çarpıtmaları ve Empatik Becerilerinin Karşılaştırılması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2008, s.1(**Yayımlanmış Doktora Tezi**)

EFİLTİ Erkan , Ortaöğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2006(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

ERSİN Burhan, Lise Öğrencilerinin Suç Eğilimleri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki (Beyoğlu İlçesi Örneği), Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

FİLİZ Adem, Farklı Lise Türlerindeki Öğrencilerin Empatik Eğilimlerinin ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi (Kartal İlçesi Örneği) , Eğitim Bilimleri Enstitüsü , Yeditepe Üniversitesi ,İstanbul , 2009 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

GÖKBUZUĞLU Burcu, Ergenlerin Saldırganlık Düzeyleri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü , Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2008(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

GÜÇLÜ Mustafa, Ortaöğretim Kurumlarında Disiplin Cezası Alan Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Yönden İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erciyes Üniversitesi , Kayseri, 2004(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

GÜMÜŞ Sevil Yavuz , Saldırganlık ile Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, 2011(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

KORAP Nazlı, Algılanan Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin İletişim Becerisine Etkisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

KÖKSAL Aysel, Müzik Eğitimi Alan ve Almayan Ergenlerin Empatik Becerilerinin ve Uyum Düzeylerinin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1997(**Yayımlanmış Doktora Tezi**)

PELENDECİOĞLU Betül, Lise Öğrencilerinde Zorbalık Olgusunun Okul Yaşam Kalitesi ve Empati Değişkenleri Bakımından İncelenmesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü , Abant İzzet Baysal Üniversitesi , Bolu , 2011(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

REHBER Elife ,İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2007 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

TAŞ Gülistan, Meslek Lisesi Öğrencilerinin Disiplin Algılarının İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2015(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

TUZGÖL Meliha, Anne Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1998, s.30(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

UĞUR Erol, Lise Öğrencilerinin Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmaları ve Saldırganlık Tepkileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, 2013(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

YEĞEN Beyza , Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Uyumları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Kadıköy İlçesi Örneği) , Sosyal Bilimler Enstitüsü , Yeditepe Üniversitesi , İstanbul, 2008 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

YILDIRIM Taşkın, Disiplin Cezası Alan ve Almayan Lise Öğrencilerinin Uyum Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnönü Üniversitesi, Malatya, 1999(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

YILMAZ Aynur, Suça Yönelmiş ve Yönelmemiş 14-18 Yaş Arası Ergenlerin Empati Düzeylerinin ve Ana Baba Tutumlarının İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 2009(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

İNTERNET

AKKOYUN Füsün, "Empatik Anlayış Üzerine", 63-69, dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/512/6285/pdf. (Erişim Tarihi: 14.12.2017)

BAŞLAR Süleyman, Okullarda Disiplin, <http://www.hurriyet.com.tr/okullarda-disiplin-27275295>, (Erişim tarihi: 17.11.2015)

BOYACI Adnan, Sınıf İçi Disiplin ve disiplin Modelleri, <http://www.academia.edu.tr>, s.8-9, (Erişim Tarihi:17.11.2015)

CİRHİNLİOĞLU Fatma Gül, "Saldırganlık", http://docs.neu.edu.tr/staff/fatmagul.cirhinlioglu/Sosyal%20Psikoloji%20I-%20B%20C3%B6l%20C3%BCm%20%20SALDIRGANLIK_6.pdf , (Erişim Tarihi: 22.04.2017)

Empati Beceri Ölçeği, <http://www.algiaba.com.tr/wp-content/uploads/2017/03/Empatik-Beceri-O%CC%88lc%CC%A7eg%CC%86i-B-Formu-EBO%CC%88-B-Formu.pdf>(Erişim Tarihi: 15.10.2015)

HavighurstGelişimGörevleri, <https://gelisimveogrenme.files.wordpress.com/2010/02/gelisim-gorevleri.pdf> (Erişim Tarihi: 21.05..2017)

M.E.B Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliğimebk12.meb.gov.tr/meb.../21104702_08023339_odulvedisiplinyonetmeliği.pdf,s.3-7 (Erişim tarihi:15.11.2016)

T.C.M.E.BTemelEğitim<http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/Annebaba%20Tutumlar%C4%B1.pdf>(Erişim Tarihi: 15.03..2017)

TÜRK DİL KURUMU Resmi İnternet Sayfası, www.tdk.gov.tr , (Erişim tarihi: 17.11.2015)

EKLER

T.C.
ESENLER KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 66911504-200-E.12481948
Konu : Anket Uygulaması

07.11.2016

KAYMAKAMLIK MAKAMINA

İlgi : a) Merve EREN'in 04/11/2016 tarihli dilekçesi.
b) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 07.03.2012 tarihli ve 616 sayılı ve 2012/13 No'lu Genelgesi

İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Merve EREN'in Test Geliştirme dersi kapsamında disiplin cezası alan almayan lise öğrencilerin "Saldırganlık, Empati Becerisi Anne ve Baba Tutumları Açısından Değerlendirilmesi" konulu anketi ilçemiz Atışalanı Anadolu Lisesi'nde uygulamak istediğine dair ilgi (a) dilekçesi ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Merve EREN'in söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, Eğitim ve Öğretimi aksatmaması şartıyla, ilgili okul müdürlüğünün denetim, gözetim ve sorumluluğunda ilgi (b) Bakanlık emri esasları dahilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Murat GÖZÜDOK
Müdür a.
Şube Müdürü

Ek: İlgi Dilekçe ve eki

OLUR

<...>

Bayram ERCAN
Kaymakam a.

İlçe Milli Eğitim Müdürü

Adres : Fevzi Çakmak Mah.1110 Sok. No: 3 34225
Esenler-İSTANBUL
e-posta: esenler34@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: S-KARACA V.H.K.İ.
Tel: (212) 611 47 64 Dahili No: 147
Faks: (212) 646 47 09

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 6cb3-9a1e-3a67-8364-4487 kodu ile teyit edilebilir.

SOSYODEMOGRAFİK VERİ FORMU

Yanıtlarınız gizli tutulacak olup, bu araştırmanın dışında hiçbir amaçla kullanılmayacaktır. Vereceğiniz samimi cevaplar araştırmanın geçerli ve güvenilir olması açısından oldukça önemlidir. Şimdiden yaptığınız katkılar için teşekkür ederiz.

1. Adınız Soyadınız:

2. Okulunuzun Adı:

3. Sınıfınız: 1) 9. sınıf 2) 10. sınıf 3) 11. sınıf 4) 12. sınıf

4. Cinsiyetiniz: 1. Kız 2. Erkek

5. Kardeş sayısı(kendinizle birlikte): [_____]

6. Anne ve baban için aşağıdakilerden hangisi doğru?

A- Annem-babam beraberler ve/veya ayrı yaşıyorlar B- Annem-babam boşandı

C- Annem öldü veya babam öldü D- Annem de babam da öldü

E- Diğer

7. Kiminle birlikte yaşıyorsun?

A- Annem-babamla birlikte yaşıyorum B- Annemle birlikte yaşıyorum

C- Babamla birlikte yaşıyorum yaşıyorum D- Akrabalarım ile birlikte

E- Beni evlat edinenlerle birlikte yaşıyorum

8. Seni kim büyüttü?

A- Annem-babam B- Anneannem- babaannem C- Akrabalarım D- Yetiştirme Yurdu E- Diğer

9. Babanın eğitim düzeyi nedir?

A- Okuma yazma bilmiyor B- İlkokul mezunu C- Ortaokul mezunu D- Lise mezunu E- Yüksekokul mezunu

10. Annenin eğitim düzeyi nedir?

A- Okuma yazma bilmiyor B- İlkokul mezunu C- Ortaokul mezunu D- Lise mezunu E- Yüksekokul mezunu

11. Genel olarak ekonomik durumunu nasıl tanımlarsın?

A- Çok iyi B- İyi C- Orta D- Kötü E- Çok kötü

12. Kendini senin yaşındaki diğer öğrenciler ile karşılaştıracak olursan, okulda ne derece başarılı olduğunu düşünüyorsun?

A- Mükemmel, en iyilerden biriyim B- Ortalamanın üstündeyim C- Ortalama düzeydeyim D-Ortalamanın altındayım E- Zayıf, en kötülerden biriyim

13. Hiç disiplin cezası aldınız mı?

A-Hayır almadım. B-Evet aldım.

SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ

Bu ankette belirtilmiş olan tüm açıklamalar, diğer insanlarla nasıl etkileşim kurduğunuzu ve çeşitli durumlara nasıl karakteristik tepkiler verdiğinizi sizden istemektedir. Alttaki derecelendirme kriterlerini kullanarak sizin için en doğru cevabı seçiniz ve her bir sorunun karşısındaki boş kısma bunu kaydediniz.

- 1 = Bana **HİÇ** uygun **Değil**
 2= Bana **BİRAZCIK** uygun
 3= Bana **KISMEN** uygun
 4= Bana **ÇOK** uygun
 5= Bana **TAMAMIYLA** uygun

	1	2	3	4	5
1. El hareketini tekrarlamayı gerektiren işleri yapmaktan zevk alırım.					
2. Kavgadan ve tartışmadan uzak duran insanlara hayranlık duyarım.					
3. Birisi bana haksızlık yaptığında sinirlenir ve karşı çıkarım.					
4. Kuyrukta beklerken önüme geçmeye çalışan birisine bunu yapmamasını kesinlikle söylerim.					
5. Çözemediğim bir sorun olduğunda başkalarına danışırım.					
6. Biri beni eleştirdiğinde karşılık vermeye ve itiraz etmeye çalışırım.					
7. Biri bana patronluk tasladığında sertçe karşı koyarım.					
8. Bence sinir bozucu birine sorun çıkarılabilir.					
9. Diğer insanlarla kavga ederim.					
10. Biri saçımı ya da kıyafetimi olumsuz yönde eleştirirse, bunun onu ilgilendirmedğini söylerim.					
11. (Silah kullanmaksızın) yumruklarıyla ya da vücuduyla kavga etmesini bilen insanlara hayranlık duyarım.					
12. Biri beni ittiğinde veya sorun çıkardığında onu itmeyi ya da ona güzel bir yumruk atmayı denerim.					
13. Biri kavga çıkarırsa ben de kavga ederim.					
14. Rock müzik dinlemeyi klasik müziğe tercih ederim.					
15. Beklemek zorunda kaldığımda çok çabuk sabırsızlanırım ve huzursuz olurum.					
16. Biri bana karşı terbiyesizleştiğinde veya kötü davrandığında ben de ona aynı şekilde karşılık veririm.					
17. Biri kabalığına, bence sessiz kalmak olay çıkarmaktan daha iyidir.					
18. Başkaları, sabrımın çok kolay taşıdığını söyler.					
19. Kendimi başkaları için bir otorite figürü olarak görürüm.					
20. Sonradan pişmanlık duyacağım şeyleri, diğer insanlara göre daha sık yaparım.					
21. Biri beni aşağılarsa ben de onu aşağılarım.					

22. Biri benimle uğraşırsa, onun yolundan çekilmeyi ve belaya bulaşmamayı tercih ederim.					
23. Biriyle aram bozulduğunda, bu genelde kavgayla sonlanır.					
24. Aynı işi çok uzun süre yapmak zorunda kalırsam, çok kolay sabrım tükenir.					
25. Çoğu zaman, çok aceleci davranırım.					
26. Yeni bir şeyi kurmadan önce kullanma kılavuzunu okurum.					
27. Silah kullanarak kavga eden insanlara hayranlık duyarım.					
28. Çoğunlukla düşünmeden hareket ederim.					
29. Birine çok sinirlendiğim zaman ona bağırırım.					
30. Karar vermek zorunda kaldığımda bunu genelde hızlı bir şekilde yaparım.					

EMPATİ BECERİ ÖLÇEĞİ

Bu ölçeğin amacı empatik beceri seviyesini belirlemektir.

Aşağıda altı kişiye ait altı farklı durum ve her duruma verilebilecek on iki tepki vardır.. Bu durumları ve bunlara ait tepkileri okuduktan sonra, her durum için, verilen on iki tepkiden sorunu olan kişiye söylemeyi tercih edeceğiniz ilk dört cevabı seçiniz ve işaretleyiniz.

I.Kişi (ev hanımı)

Yemek, çamaşır, temizlik, dikiş, alış-veriş, çocuklar... Bütün gün tek başıma koşturuyorum, yine de yetişemiyorum. Kendime ayıracak beş dakikam yok. Kendimi mutfakla banyo arasında hapsolmuş hissediyorum.

1. Ev işlerine yardım edecek bir yardımcı kadın tutmayı hiç düşündün mü?
2. Bütün bu işler günde kaç saatini alıyor?
3. Eşin hiç yardım ediyor mu?
4. Anladığım kadarıyla ev işleri sana çok ağır geliyor.
5. Ev işlerini yapan, dünyada bir tek sen değilsin, bu durumu böyle mesele yapmak doğru değil.
6. Haklısın, bu kadar iş insanı gerçekten bunaltır.
7. Bence senin problemin, işleri becerememen değil, işlerin çok olması.
8. Senin yerinde olsam, ben de bunalırdım.
9. Sanırım bunca iş karşısında kendini çaresiz ve yalnız hissediyorsun.
10. Sana katılıyorum, ev işleri gerçekten kolaydır.
11. Annem de (veya bir başka yakınınız), senin gibi sürekli ev işi yapmaktan bunalıyor.
12. Sanırım, bu kadar çok işi tek başına yapmak zorunda kalman seni öfkeliyor.

II. Kişi (bir arkadaşınız)

Bir miras meselesi yüzünden babamla amcam kavga ettiler. Aslında ben ikisini de severim. Aralarını bulmaya çalıştım daha da kötü oldu. Babam dün "bir daha o adamla konuşmayacaksın" dedi. Gerçi, miras konusunda babam haklı gibi, ama amcamdan da vazgeçemem ki. Bunca yıl bize ikinci baba oldu. Üç kuruş için, bu çektiğimize değer mi?

1. Her ailede böyle problemler olabilir, kardeş kardeşin ne öldüğünü istermiş ne güldüğünü.
2. Bence üzülmen gereksiz, sonunda nasıl olsa barışırsınız.
3. Anladığım kadarıyla bu kavga seni çok üzmüş.
4. Senin yerinde olsaydım ben de çok üzülürdüm.
5. Kendini iki sevdiğin kişinin arasında kalmış hissediyorsun, bu da seni çaresizliğe itiyor.
6. İki kardeşin problemini anlaşılarak çözümlmelerine sevindim.
7. Bence güvenilir bir hukukçu bulup onun hakemliğine başvurmalısınız.
8. İki sevdiğin kişi arasında seçim yapmak zorunda kalman seni öfkeliendiriyor.
9. Parayla mutluluk olmaz, dostluk her şeyden önemlidir.
10. Eğer babanın tarafını tutarsan amcana karşı haksızlık ettiğini düşüneceksin.
11. Baban "amcanla konuşma" sözünü geçici bir öfke anında söylemiş olabilir.
12. Bu kavganın sebebi, aslında para değil, babanla amcanın ailede üstünlük kurma istekleri olabilir.

III. Kişi (bir dostunuz)

Son günlerde canım sıkılıyor, belli bir sebebi yok ama içimin daraldığını hissediyorum, canım hiçbir şey yapmak istemiyor, amaçsız dolanıyorum. Üstelik bu sıkıntımı kimse ile paylaşamıyorum.

1. Sıkıntının nedenini araştırdın mı?
2. Senin böyle sıkılıyor olmana üzuldüm.
3. Bence kendini meşgul edecek bir hobi bulmalısın.
4. İçinde tanımlayamadığın bir heyecan hissediyorsun ve kötü bir şeyler olacakmış gibi geliyor.
5. Bazen ben de senin gibi sıkıntı hissederim.
6. Sanırım şu sıralarda kendini yalnız hissediyorsun.
7. Herhalde bilinç altındaki bir takım duygular böyle hissetmene yol açıyordu.
8. Sebebini bilmediğin yoğun bir sıkıntı içindesin.
9. Geceleri sıkıntılı rüyalar gördüğün de oluyor mu?

10. Kendini böylesine bırakman doğru değil.
11. Dünyada öyle büyük dertleri olan insanlar var ki, onlar senin bu sebepsiz sıkıntını dertten saymazlar.
12. Son günlerde istediğini elde etmen beni sevindirdi.

IV. Kişi (bir genç)

Başımın yan tarafında bir tutam saç var, ne yapsam yatıramıyorum. İslatıyorum olmuyor, bağlıyorum olmuyor. Ne zaman aynaya baksam neşem kaçıyor.

1. Bu önemli bir problem değil, kafanı takma.
2. Kafanın dışı değil, içi önemlidir; sen kişiliğini geliştirmeye çalış.
3. Saçının yatmaması seni üzüyor.
4. Saçının dökülmesi beni üzdü.
5. Berber halledemiyor mu?
6. Başkalarının yanında her zaman derli-toplu gözükme istiyorsun.
7. Her zaman kusursuz bir insan olmak istiyorsun.
8. Saçınla bu kadar uğraşmak zorunda kalman seni sinirlendiriyor.
9. Bence bu önemli bir sorun değil ama bu işin seni rahatsız etmesine üzüldüm.
10. Bunu sakın arkadaşlarına söyleme seninle dalga geçebilirler, sen de üzülürsün.
11. Küçük bir şey için bile olsa, başkaları tarafından eleştirilmek seni üzüyor.
12. Bence seni asıl kızdıran, saçının yatmaması değil, bu işe çok zaman harcıyorsun.

V. Kişi (bir genç kız)

Annem geçen hafta doğum günümde, bana nefis bir atkı hediye etti. Verirken de "sana özel bir şey bulabilmek için şehrin altını üstüne getirdim" dedi. Dün ne öğrensem beğenirsin? Başka şehirde oturan bir ablam var. Annem, bana aldığı ayısını üç ay önce ona da almış. Bunu öğrenince perişan oldum. Şu anda son derece kötü hissediyorum kendimi.

1. Annene niçin böyle davrandığını sordun mu?
2. Annem, hem sana hem de ablana "özel" bir hediye alabilir, çünkü ikinizi de seviyordur. Bence olaya bu açıdan bakmalısın.

3. Bence bu konuda bencillik ediyorsun.
4. Bu olay seni üzmüş.
5. Bu olay karşısında, sanırım kendini aldatılmış hissetmişsin.
6. Galiba ablanı biraz kıskanıyorsun.
7. İki atkının tamamen benzer olduğundan emin misin?
8. Annenin sana, senin sandığın kadar değer verip vermediğini merak ediyorsun.
9. Senin yerimde olsaydım ben de üzülürdüm.
10. Annenin gözünde özel bir yerin olmasına sevinmişsin, şimdi bu sevincinin yerini üzüntü aldı.
11. Annen ablanı her zaman böyle eleştirir mi?
12. Annene oldukça öfkelisin.

VI. Kişi (bir öğrenci)

Son zamanlarda hiç ders çalışmıyorum.Sürekli kahvedeyim.Kağıt oynamak zevk veriyor ama kahveden çıkarken her seferinde derin bir pişmanlık duyuyorum, böyle giderse okulu bitiremeyeceğim.Bitiremezsem halim ne olur? Ne iş yaparım? Sonra anama-babama, konuya-komşuya ne derim?

1. Bu durumu ailen öğrenirse, her halde çok üzülürler.
2. Sınıfınızda senin durumunda olan başka arkadaşların da var mı?
3. Hayatta başarılı olmanın tek yolu okul bitirmek değildir. Okul bitirmemiş nice başarılı insan var.
4. İçinde bulunduğun durum seni çok sıkıyor, kaygılanmana yol açıyor.
5. Çalışmak istediğin halde çalışmıyorsun, kendi kendine söz geçiremiyor olman seni huzursuz ediyor.
6. Bence rahatlamak için bir psikoloğa başvurmalısın.
7. Konu komşunun ne düşüneceklerini kafana takma, kendini derslere ver.
8. Bu problemin beni üzdü.
9. Hem gelecekte iyi bir yaşantı elde edememekten hem de ana babanı incitmekten korkuyorsun.
10. Hiçbir derse mi çalışmıyorsun yoksa bazı derslere mi?

11. Bence kendine fazla yükleniyorsun, telaşın ve sıkıntın bu yüzden.

12. Çok çalıştığın halde dersleri başaramaman üzücü.

Empatik Beceri Ölçeği-B Formu (EBÖ-B Formu) Prof. Dr. Üstün Dökmen'in aşamalı empati sınıflamasına dayanılarak geliştirilmiş olup, empatinin bilişsel bileşenine ağırlık veren bir ölçme aracıdır.

ANA BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

Prof. Dr. Yıldız KUZGUN
Doç. Dr. Jale ELDELEKLİOĞLU

Size ana babaların çocuklarını hangi yöntemlerle eğittiğini, çocuklarına toplumsal davranışlar kazandırırken nasıl davrandığını ifade eden cümlelerden oluşan bir liste verilmiştir. Sizden istenen, bu cümleleri okuyup bunların annenizin ya da babanızın sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara *ne derece benzediğini, onların tutumuna ne kadar uyduğunu* düşünerek cevap kağıdınızdaki seçeneklerden uygun bulduğunuzu işaretlemenizdir.

Cevaplamanın nasıl olacağını bir örnekle görelim:

Okula gidiş geliş saatlerimi çok sıkı kontrol eder, kimlerle arkadaşlık ettiğimi sorgular.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Çok uygun

Eğer anne ya da babanız sizin hangi saat nerede olduğunuzu ve kimlerle ne yaptığınızı çok sıkı bir biçimde izliyorsa “*Çok uygun*” karşılığı olarak 5’ü, “*uygunum*” karşılığı olarak 4, bunu çoğunlukla yapıyor ama bazen sizi serbest bırakıyorsa “*Biraz uygun*” karşılığı olarak 3’ü, sizi genellikle serbest bırakıyorsa “*Pek uygun değil*” karşılığı olarak 2’yi, sizin ne yaptığınızla hiç ilgilenmiyorsa “*Hiç uygun değil*” karşılığı olarak 1’i işaretlemeniz beklenmektedir.

Cevaplarınızı size verilen **Cevap Kağıdına** işaretleyiniz.

- 1) Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.
- 2) Çok yönlü gelişmeme için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.
- 3) Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.
- 4) Her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamaya çalışır.
- 5) Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.
- 6) Arkadaşlarımı eve çağdırmama izin verir, geldiklerinde onlara iyi davranırdı.
- 7) Elinden geldiği kadar, her konuda fikrimi almaya özen gösterir.
- 8) Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır, onların benden daha iyi olduklarını söylerdi.
- 9) Bana hükmetmeye çalışır.
- 10) Bugün bile alışverişe çıkacağım zaman, kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.
- 11) Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.
- 12) Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.
- 13) Sorunlarımı onunla rahatlıkla konuşabilirim.
- 14) Neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.
- 15) Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.
- 16) Kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.
- 17) Sevmediğim yemekleri, yarayacağı düşüncesiyle, zorla yedirirdi.
- 18) Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.
- 19) Kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile her gittiği yere beni de götürür, evde yalnız kalmamdan kaygılanır.
- 20) Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.
- 21) Küçük yaşımdan itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.
- 22) Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.
- 23) Benim gibi bir evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.

- 24) Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, kırık not aldığımda cezalandırırdı.
- 25) Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak kullanırdı.
- 26) Beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlamıştır.
- 27) Paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.
- 28) Her zaman, her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.
- 29) Ona yakınlaşmak istediğimde daima bana sıcak bir biçimde karşılık verir.
- 30) Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşmıştır.
- 31) Cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.
- 32) Benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.
- 33) Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.
- 34) İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmam gerektiğini söyler.
- 35) Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.
- 36) Aile ile ilgili kararlar alınırken benim de fikrimi öğrenmek ister.
- 37) Beni olduğum gibi kabul etmiştir.
- 38) Başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.
- 39) Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.
- 40) Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.

- 24) Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, kırık not aldığımında cezalandırırdı.
- 25) Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak kullanırdı.
- 26) Beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlamıştır.
- 27) Paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.
- 28) Her zaman, her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.
- 29) Ona yakınlaşmak istediğimde daima bana sıcak bir biçimde karşılık verir.
- 30) Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşlamıştır.
- 31) Cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.
- 32) Benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.
- 33) Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.
- 34) İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmam gerektiğini söyler.
- 35) Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.
- 36) Aile ile ilgili kararlar alınırken benim de fikrimi öğrenmek ister.
- 37) Beni olduğum gibi kabul etmiştir.
- 38) Başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.
- 39) Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.
- 40) Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.

ÖZGEÇMİŞ

1987 yılında İstanbul' da doğdu. İlköğretimini İstanbul Esenler'de, ortaöğretimini İstanbul Bayrampaşa'da tamamladı. 2010 yılında İstanbul Üniversitesi Felsefe lisans eğitimini tamamladı. 2012 yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Felsefe Grubu Öğretmeni olarak göreve başladı. 2013 yılında İstanbul Gelişim Üniversitesi'nde Psikoloji yüksek lisans programında lisansüstü eğitimine başladı.

Merve EREN

